

Rum Patrikliği ve Bulgar Eksarhlığı'nın Selânik ve Manastır
Vilayetlerinde Yapılan 1912 Seçimlerine Yönelik İddiaları ve Seçim
Sisteminin Yenilenmesi Talepleri

The Claims of Greek Patriarchate and Bulgarian Exarchate Related
to the 1912 Elections in the Provinces of Thessaloniki and Bitola and
Their Demands for the Renewal of The Electoral System

Nuran Koltuk*

Öz

Günümüz siyasi hayatında halkın yönetime katılımı için vazgeçilmez hâle gelen seçimler, Fransız İhtilali'nden sonra, yeni yönetim biçimlerinin ortaya çıkmasına paralel olarak gelişmiştir. Osmanlı Devleti de I. Meşrutiyet'in ilanı ile yönetim sistemini değiştirmiş ve ilk genel seçim tecrübesini edinmiştir. 1912 seçimleri ise II. Meşrutiyet Dönemi'nin ikinci genel seçimidir. Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihinde en şaibeli seçim olarak adlandırılan 1912 seçimleri, İttihat ve Terakki'nin iktidarında ve siyasi atmosferin gerginliği altında gerçekleşmiştir. İktidarı kaybetmek istemeyen İttihatçılar, kanunların boşluklarından yararlanarak, vaktinden önce seçimin yapılmasını sağlamış ve muhaliflerin mümkün olduğunca Meclis-i Mebûsân'a girmemesi için devletin bütün imkânlarını kullanmıştır. Seçimler ülkenin genelinde olduğu gibi Selânik ve Manastır'da da sert bir ortamda gerçekleşmiştir. Oysa her iki vilayetin de içinde olduğu Makedonya, Meşrutiyet'in ilan edildiği yer ve İttihat ve Terakki'nin gücünü aldığı bir

* Dr. Öğretim Görevlisi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
- Dr. Instructor, Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of
History, Tekirdağ/TÜRKİYE <https://ror.org/01a0mk874>, nkoltuk@nku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9286-496X>

merkezdir. Fakat bölgede İttihat ve Terakki'nin başlangıçta iyi ilişkiler kurduğu gayrimüslimler arasında, kendisine yönelik karışıklık giderek had safhaya ulaşmıştır. Bu nedenle Selânik ve Manastır'da İttihat ve Terakki, seçimlerde muhalif gayrimüslimlerin seçilmemesi için çeşitli yollara başvurmuştur. Rum ve Bulgarlar bağlı bulundukları Patriklik ve Eksarhlık aracılığıyla seçimler ile ilgili pekçok iddiada bulunmuştur. Bu çalışmada Osmanlı arşiv kaynakları ve Türk literatürü kullanılarak, Rum ve Bulgarların Selânik ve Manastır vilayetlerinde, 1912 seçimleri sırasında usulsüzlük yapıldığına dair iddialarına ve yeni bir seçim sistemi taleplerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selânik, Manastır, Rum, Bulgar, İttihat ve Terakki, 1912 seçimleri, nisbî seçim sistemi.

Abstract

Elections, which have become indispensable for the participation of the people in administration in today's political life, have developed in parallel with the emergence of new forms of government after the French Revolution. The Ottoman State also changed its system of government with the declaration of the First Constitutional Monarchy and experienced its first general elections. The 1912 elections were the second general elections of the Second Constitutional Monarchy Period. The 1912 elections, which are called the shadiest elections in the political history of the Ottoman State, took place under the rule of the Union and Progress and under the tension of the political atmosphere. The Unionists, who did not want to lose power, ensured that the elections were held ahead of time by taking advantage of the loopholes in the laws and used all the means of the state to prevent the opposition from entering the Parliament as much as they could. The elections took place in a harsh environment in Thessaloniki and Bitola, as they did throughout the country. In fact, Macedonia, where both provinces were located, was the place where the Constitutional Monarchy was proclaimed and the center from which the Union and Progress drew its power. However, among the non-Muslims in the region, with whom the Union and Progress had initially established good relations, the opposition against the Union and Progress gradually reached its peak. Therefore, the Union and Progress resorted to various methods to prevent opposition non-Muslims from being elected in Thessaloniki and Bitola. Greeks and Bulgarians made many claims about the elections. This study uses archive documents to address the claims of the Greeks and Bulgarians in the Thessaloniki and Bitola provinces regarding irregularities in the 1912 elections and their demands for a new electoral system.

Keywords: Thessaloniki, Bitola, Greek, Bulgarian, Union and Progress, 1912 elections, proportional electoral system.

Giriş

Makedonya'nın iki vilayeti olan Selânik ve Manastır hem Rum ve Bulgarlar hem de İttihat ve Terakki¹ için son derece önemliydi. Bu vilayetler Kosova ile birlikte II. Meşrutiyet'in ilanından önce Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'ın nüfuzunu genişletmek aynı zamanda da topraklarına katmak istediği ve bu nedenle birbirleri ve Osmanlı Devleti ile bölgenin yerleşik gayrimüslim halkı üzerinden silahlı mücadeleye giriştikleri yerlerdi². Üç vilayetin gayrimüslim nüfusu, millî bilinçlerinin gelişmesine ve ırkdaşları olan devletlerin politikalarına bağlı olarak, Osmanlı Devleti'nden özerklik ile birlikte daha fazla hak talep ediyordu. Fakat bu konuda 1908'e kadar pek bir sonuç elde edilemedi. Ancak II. Meşrutiyet'in ilanı gayrimüslimleri yeni haklar elde edilebileceği düşüncesine sevk etti. Bunun için Makedonya'da gayrimüslimler II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra, adem-i merkeziyet usulünün uygulanması, yerel idarelerin güçlendirilmesi, devlet kademelerinde daha fazla istihdam edilmeleri ve yerel idare ile okullarda kendi dillerinin kullanılması gibi taleplerde bulundular³. Bu talepler karşısında başlangıçta İT'nin bir uzlaşma zemini oluşturmaya çalışması, gayrimüslimlerin Meşrutiyet idaresinde daha fazla kazanım elde edebilecekleri düşüncesini pekiştirmişti⁴. Fakat özellikle Avcı Taburlarındaki askerler tarafından başlatılan ve İT'nin hükûmette yer almamasına rağmen devlet işlerine müdahalesi ve hükûmet üzerinde nüfuz kurmasına bir tepki olarak gelişen 31 Mart İsyanı'ndan (13 Nisan 1909) sonra⁵, İT'nin merkeziyetçi bir politika izlemesi, beklentilerinin gerçekleşmeyeceğini gösterdi. 31 Mart İsyanı'ndan 1912 seçimlerine gelinceye kadar, Makedonya'da gayrimüslimler arasında, Meşrutiyet'in kendileri için olumlu sonuçlar doğuracağına ve İT'nin taleplerini karşılayacağına dair beklenti tamamen sönmüştü. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında İT'ye duyulan sempati ve güven önemli ölçüde sarsılmıştı. Bu nedenle Selânik ve Manastır'da, 1912 seçimlerinde iktidarını sağlamlaştırmak isteyen İT'ye karşı, Rumların ve Bulgarların önemli bir kısmı bu kez muhalif safta yer aldı ve Meclis-i Mebûsân'a daha fazla milletvekili göndermeye çalıştı.

1 Bundan sonra İT olarak kısaltılacaktır.

2 Makedonya ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Kasım 2001.

3 Mehmet Hacısalıhoğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 2008, s. 233.

4 Hacısalıhoğlu, *age.*, s. 244-245

5 31 Mart hadisesi ile ilgili olarak bk., Sina Akşin, *31 Mart Olayı*, İmge Kitapevi, Ankara Ocak 2009.

Diğer taraftan bu vilayetler İT için de son derece önemliydi. Çünkü ülkenin kuruluşu için Meşrutiyet'i ilan ettirmek isteyen İT, Makedonya'nın kaybının Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesine ve devletin dağılmasına neden olacağını düşünüyordu. Özellikle Selânik ve Manastır'ın İT için manevi bir anlamı da vardı. Cemiyet 1908 öncesinde, güçlü bir şekilde Selânik ve Manastır'da yeşermiş ve Meşrutiyet burada ilan edilmişti⁶. Bu nedenle gücünü buradan alan İT Selânik ve Manastır'da, Rum ve Bulgarların daha az milletvekili çıkarması için çaba sarf etti. 1912 seçimlerinde, muhalifler ile İT arasında kıyasıya bir mücadele yaşandı.

1912 seçimleri genel olarak ülkenin tamamında büyük bir gerilim altında yapıldı. Gayrimüslimlerin yanı sıra toplumun diğer kesimlerinde de İT'ye tepki duyulması siyasi ortamı gerginleştirmişti. Toplumun önemli bir kısmında İT karşıtlığı söz konusuydu. Çünkü 1912'ye kadar İT'nin uygulamaları giderek sertleşmiş, toplum üzerinde baskı oluşturmuştu. Her şeyden önce 31 Mart İsyanı sırasında ilan edilen sıkıyönetim, 1912'ye kadar kaldırılmadığı için, seçimler sıkıyönetim ortamında yapılacaktı⁷. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra ordunun yönetim üzerindeki etkisi ve cemiyetin hükûmetlere müdahalesi artmıştı. Toplumu kontrol altına alacak toplantı ve cemiyetlere dair çıkarılan kanunlar halkın tepkisine neden olmuştu. Devlet kadrolarına İttihatçıların tayin edilmesi, askerî kadrolarda İT'ye yakın subayların yükseltilmesi, özellikle İkinci ve Üçüncü Ordu'da askerin Meşrutiyet'in ilanından beri hâlâ İT ile ilişkisini koparmaması yüzünden gerek toplumda gerek Meclis'te İttihatçılara karşıtlık had safhaya ulaşmıştı⁸.

1912 seçimleri sırasında siyasi atmosferin kötüleşmesinin nedenlerinden biri de seçimlerin vakinden önce yapılacağı olmasıydı. Kanûn-ı Esâsî'nin 69. maddesine göre 1908'de oluşturulan Meclis-i Mebûsân'ın 1912 Ekim'ine dek çalışması gerekiyordu⁹. Fakat İT kendisine muhalif olanların kısa bir süre önce kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası¹⁰ etrafında toplandığını görmüştü¹¹. Üstelik HİF henüz yirmi günlük bir parti

6 İttihat ve Terakki'nin Selânik ve Manastır'daki örgütlenmeleri için bk. Şükrü Hanoğlu, *Preparation For A Revolution: Young Turks 1902-1908*, Oxford University Press, Oxford Kasım 2001.

7 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri: 1908-1914*, İmge Kitabevi, Ankara Haziran 2007, s. 179.

8 Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası: II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, Dergah Yayınları, İstanbul Mayıs 2020, s. 107-108.

9 Suna Kili-A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri 1839-1980*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s. 39.

10 Bundan sonra HİF olarak kısaltılacaktır.

11 Birinci, *age.*, s. 56.

iken girdiği İstanbul ara seçiminde (11 Aralık 1911), İttihat ve Terakki adayı karşısında kendi adayını seçirebilmişti. İstanbul Mebusu Rıfat Paşa'nın Paris Büyükelçiliği'ne atanması ile boşalan yere İT Adliye ve Mezahib Nezareti Nazırı Mehmet Memduh Bey'i aday göstermişti. Gücünü göstermek isteyen HİF bu seçime büyük önem atfetmiş ve adayları Tahir Hayrettin Bey bir oy farkla da olsa seçimi kazanmıştı¹². Bu sonuç HİF'nin tam olarak teşkilatlandıktan sonra gireceği 1912 seçimlerinde iktidar olabileceğini gösteriyordu. Bu nedenle iktidarı kaybetmek istemeyen İT, HİF'nin güçlenmesinin önüne geçmek için, Meclis-i Mebûsân'ın feshettirilmesine çalıştı. Böylece muhalefetin yeterince örgütlenmesine fırsat verilmeden seçimlere gidilecek ve Meclis'e daha az muhalif milletvekilinin girmesi sağlanabilecekti. Nitekim İT Meclis'in feshi için Kanûn-ı Esâsî'nin 35. maddesini değiştirmek istedi¹³. 1876'da ilan edilen Kanun-ı Esası'nın 35. maddesine göre; hükûmet ile Meclis arasında bir anlaşmazlık olduğunda, hükûmet kararında ısrar edip, Meclis ikinci kez bunu reddederse, kabinenin istifa etmesi veya meclisin dağıtılması seçeneklerinden birini tercih etmek padişaha tanınan bir haktır¹⁴. Fakat bu madde 1909'da İttihatçıların ön ayak olmasıyla tadil edilmiş ve padişahın yetkileri kısıtlanarak meclisin feshi zorlaştırılmıştı¹⁵. HİF'nin güçlenmesi üzerine, Meclis'i feshederek daha güçlü bir Meclis oluşturmak isteyen İT şimdi padişahın yetkisini genişletmek istiyordu.

35. maddenin tadili 16 Aralık 1911'de Meclis'te görüşülmeye başladıktan sonra HİF başta olmak üzere Meclis'teki muhalefet büyük bir direnç gösterdi. Esasında HİF düzenlemenin kabulü için İT'nin Meclis'te yeterli çoğunluğa sahip olmadığını, bu yüzden Meclis'i feshettirme yolu aradıklarını biliyordu¹⁶. Fırka düzenlemeye itiraz ettiğinde Meclis'in feshedileceği, kabul ettiğinde ise padişah tarafından Meclis'in kapatılacağı şıkları arasında sıkışıp kalmıştı. Her iki hâlde de zor durumda kalacak olan

12 Kenan Olgun, "Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 28/S. 82, Mart 2012, s. 10.

13 Demir, *age.*, s. 171-173.

14 Kili-Gözübüyük, *age.*, s. 34.

15 Yapılan tadile göre; hükûmet ile meclis arasında bir anlaşmazlık olduğu takdirde hükûmetin istifası gerekiyordu. Eğer yeni kurulacak hükûmet de eski hükûmetin fikrinde ısrar ederse padişah, ancak Ayan Meclisi'nin onayını alarak Meclis'i feshedebilecekti. *Age.*, s. 76. 1911'de İttihatçıların bu maddede yapılmasını istedikleri düzenleme ise şu şekilde idi; hükûmet ile Meclis arasındaki ihtilafta yine iki kez hükûmetin ve Meclis'in kararlarında ısrar etmesi hâlinde ya hükûmet değiştirilecek veya üç ay içinde yeniden seçimlere gidilecekti. Ayrıca Meclis'in feshinde Ayan Meclisi'nden görüş alıp almamak padişahın tasarrufuna bırakılmıştı. Kenan Olgun, *1908-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihindeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 349.

16 Olgun, *age.*, s. 351.

HİF bunun üzerine tıkaç (obstruction) yöntemine baş vurdu. Bu yöntem ile muhalefet, müzakereler sırasında Meclis'i terk edecek ve yeterli çoğunluğun olmamasını sağlayacaktı. Fakat bu yöntem, İT'ye yaradı. Çünkü Meclis'te Sadrazam Sait Paşa çoğunluk sağlanamasa da muhalefetin gelmeyecek düzenlemeyi reddettiğine hükmetti¹⁷. Bu arada Sait Paşa istifa etmişti. Fakat ikinci kez hükûmeti kurmakla görevlendirilince, 35. madde de yeniden Meclis'in gündemine geldi. Ancak bir kez daha Meclis'te çoğunluk sağlanamadığı için Meclis'in feshedilmesi yolu açıldı ve Meclis-i Âyan fesih kararı aldı. Bu kararla Meclis-i Mebûsân 18 Ocak 1912'de feshedildi ve yeni meclis için erken genel seçimlere gidildi¹⁸. İT'nin Meclis'i feshettirmesi, müzakerelere katılmayan Rum ve Bulgarların tepkisini çekti. Bu tavır seçim atmosferinin gerginliğini artırdığı gibi muhalefetin İT'ye daha fazla bilenmesine neden oldu. Nitekim Selânik ve Manastır'da da seçimler gergin bir ortamda gerçekleşti.

1912 seçimlerinde gerek İT'nin gerek HİF'nin birbirlerine karşı yürüttükleri propagandalar da seçimlerin gergin bir ortamda yapılmasına neden oldu. İT iktidar gücünü kullanırken HİF'nin de halkın dinî duygularına yönelik propagandası, kötü olayların yaşanmasına neden oldu. HİF'nin, İT'nin halkı dinsizleştireceği, memurların dinsiz olduğu, ülkenin İttihatçılar tarafından satılacağı ve camilere çan takılacağı yönündeki ifadeleri halkı etkiledi¹⁹. Aynı zamanda HİF taşrada mezhep farklılıklarını da ortaya çıkaracak propaganda yaptı²⁰. Karşılıklı sert kampanya yürütülmesi çeşitli yerlerde ciddi olaylara neden oldu.

Meclis-i Mebûsân'ının feshinden sonra, Anayasa'nın 1909'da tadil edilen 7. maddesi gereğince seçimlere başlandı. Bu maddede; Meclis'in feshedilmesi durumunda seçimlerin üç ay içinde yapılması ön görülmüştü²¹. Ülkenin genelinde 21 Ocak'tan itibaren şubat ayı sonuna kadar seçim listelerinin hazırlanmasına çalışıldı. Nihayet mart ayında ilk derece seçimler yapıldı. Selânik Vilayeti seçimler sırasında 19 seçim dairesine ayrıldı. Şubat boyunca listeler hazırlandı ve 23 Mart'ta askıya çıktı. Nisan'ın 4'ünden 11'ine kadar da muntahab-i sâni seçimleri sürdü²². Manastır ise 44 seçim şubesine ayrıldı. Bu seçim şubelerinden

17 Olgun, *age.*, s. 366.

18 Olgun, *age.*, s. 394.

19 Kenan Olgun, "II. Meşrutiyet Dönemi Seçim Sistemi ve 1912 Seçimlerinde İzmit Sancağı'nda Uygulanışı", *Tarih Dergisi*, S. 39, 2004, s. 152, 153.

20 İhsan Güneş, "1912 Seçimleri ve Eskişehir'de Meydana Gelen Olaylar", *Belleten*, C 56/S. 216, 1992, s. 472.

21 Kili-Gözübüyük, *age.*, s. 76.

22 Demir, *age.*, s. 182-183.

19'u merkezde 25'i ise köylerdeydi²³. 17 Mart 1912'de mebus adayları ilan edildi. Bundan sonra Mart sonlarında ikinci seçmenlerin oy verme işlemi başladı²⁴. Bazı yerlerde seçimler Mayıs ayına kadar da sürdü. Buna rağmen Meclis-i Mebûsân, seçimler tamamlanamadan, yasa gereği 18 Nisan 1912'de açıldı²⁵.

1. Selânik ve Manastır'da 1912 Seçimleri

1912 seçimlerinde “Kanûn-ı Esâsî” ve “İntihâb-ı Mebûsân Kanunu”²⁶ olmak üzere iki kanun ve kanunun nasıl uygulanacağına dair “İntihâb-ı Mebûsân Kanûn-nâmesinin Sûret-i İcrâ'îyesine Dair Talimatnâme” temel alındı²⁷. Seçim kanunu 1876'da hazırlanmış, fakat o dönemde padişahın onayından geçmediği için kullanılmamıştı. Kanun 3 Ağustos 1908'de padişah tarafından onaylandı ve 1908'de ve 1912 seçimlerinde kullanıldı²⁸. Seçim kanunda her sancak bir seçim bölgesi, her nahiye bir seçim şubesi olarak kabul edildi (madde 1) ve Kanûn-ı Esâsî'nin 65. maddesinde yer aldığı gibi, her 50.000 erkek nüfus için bir milletvekili seçilmesi benimsendi²⁹. Seçimler iki dereceli olup, birinci seçmenler ikinci seçmenleri, onlar da milletvekillerini seçecekti. Bir kişinin birinci seçmen olması için; 25 yaşını doldurmuş olmak, medeni haklarından mahrum edilmemiş olmak, yabancı bir devletin tabiiyetinde olmamak ve böyle bir iddiada da bulunmamak, geçici olarak ecnebi bir kimsenin hizmetinde bulunmamak ve buna dair ayrıcalıklara sahip olmamak, iflas etmiş olanların itibarı iade edilmiş olmak, kısıtlanan siyasi hakları var ise kaldırılmış olmak, bulunduğu yerde bir yıldır oturuyor olmak, kötü şöhrete sahip olmamak, doğrudan devlete az-çok vergi vermek şartlarını karşılaması gerekiyordu (madde 8)³⁰. İkinci seçmen olma şartları da kısmen aynı olup, devlete az çok vergi vermek, bulunduğu yerde bir yıldır oturuyor olmak şartları çıkarılmış, Osmanlı vatandaşı olmak maddesi eklenmişti³¹. Ayrıca seçim kanunu en az 500 birinci seçmenin bir ikinci müntehip seçmesini temel olarak almıştı (madde 23)³².

23 “İntihâbât Etrafında: Manastır'da”, *Teminat*, 20 Mart 1912.

24 Özer Özbozdağlı, “Selanik, Manastır ve Kosova Vilayetlerinde 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C 11/S. 2, Kış 2016, s. 299.

25 Cezmi Eraslan-Kenan Olgun, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul Ekim 2006, s. 106.

26 *Düstur, Tertib-i Sâni*, C I, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul 1329, s. 18-39.

27 *Düstur, Tertib-i Sâni*, C I, s. 37-38.

28 Demir, *age.*, s. 50-51.

29 *Düstur*, s. 18; Kili-Gözübüyük, *age.*, s. 38.

30 Kili-Gözübüyük, *age.*, s. 20.

31 Kili-Gözübüyük, *age.*, s. 24; Demir, *age.*, s. 51-52.

32 *Düstur*, s. 23.

Seçimler daha ziyade devlet imkânlarını elinde bulunduran İT ile HİF arasında geçti. Gayrimüslimler de birer cemaat olarak seçimlerde yer aldı ve önemli bir kısmı İT'nin karşısında konumlandı. Muhalifler kendi aralarında seçim ittifakları kurdu. Selânik ve Manastır için kurulan İttifakların en önemlisi, Rum-Bulgar ittifakıydı. Daha Meclis'in feshinden bir hafta sonra İstanbul'daki Bulgar sefirinin Rum patriğini ziyaretinde seçimlerde ortak hareket edilmesi ve bunun için nüfuz mıntıklarının belirlenmesi konusu ele alındı³³. Ardından Patrikhane ve Eksarhlık seçimlerde birlikte hareket etme kararı aldı. Seçime hazırlanan Rumlar, Bulgarlar ile nüfusa oranla aday sayısının belirlenmesi şeklinde bir uzlaşmaya vardı (7 Şubat 1912)³⁴. Uzlaşmada Makedonya'da çoğunluğu sağlayamadıkları yerlerde birbirlerinin adaylarını desteklemeyi kararlaştırdılar³⁵. *Pravo* gazetesinin haberine göre Rumlar ve Bulgarlar Manastır'da İT aleyhindeki her fırka ile uzlaşmaya karar vermişlerdi³⁶. Böylece Makedonya'da Rumlar 10 milletvekili, Bulgarlar da 7 milletvekili çıkarabileceklerdi. Rumlar ve Bulgarlar önce İstanbul'da seçim işlerinin planlanması için ortak bir komisyon kurdu, daha sonra da Makedonya'da seçimler öncesinde ortak faaliyette bulunmak için seçim komisyonları oluşturdu³⁷.

Kendi aralarında ittifak kurmanın yanı sıra Rumlar ve Bulgarlar HİF ile de iş birliğine gitti. Daha Meclis fesh edilmeden HİF'nin milletvekilleri ve Rum gurubu arasında müzakereler gerçekleşti. Rumlar HİF'ye 6 maddeden oluşan bir protokol önerdiler. Protokolde genel olarak mevcut haklarının korunması ve genişletilmesinin yanı sıra yeni bir seçim kanunu yapılması şartı da öne sürülmüştü. HİF'nin protokol şartlarını kabul etmesi ile uzlaşma sağlandı. Protokolden sonra Rum Meşrutiyet Kulübü İstanbul'da HİF ile ortak hareket edeceğini ve taşrada şubelerinin Hürriyet ve İtilaf kulüpleri ile ortak çalışacağını açıkladı (10 Ocak 1912)³⁸. Meclis'te her iki grubun müzakereleri memnuniyet verici bir şekilde ilerledi ve fırka Rumeli'ye birçok kez delegeler gönderdi. Nitekim uzlaşma milletvekillerinin hangi şehirlerden seçileceğinin belirlenmesine kadar vardı³⁹. Buna göre Bulgarların da ittifakı ile ülke genelinde 30 Rum milletvekili seçilecekti. Selânik'te 2, Görice'de 1, Serfiçe'de

33 "Müşterek Bir Maksada Doğru", *Tanin*, 16 Ocak 1912.

34 Özbozdağlı, agm., s. 295.

35 "İntihâbât Etrafında: Rumlarla Bulgarlar", *İkdam*, 9 Şubat 1912.

36 "İntihâbât Etrafında: Manastır'da Muhalifler", *İkdam*, 29 Şubat 1912.

37 "İntihâbât Etrafında: Rumlar ve Bulgarlar", *Teminat*, 9 Şubat 1912; Özbozdağlı, agm., s. 295.

38 "Hürriyet ve İtilaf ve Rum Mebusları", *Tanin*, 13 Ocak 1912.

39 "İntihâbât Etrafında: Rumlar ile Müzâkerât", *İkdam*, 4 Şubat 1912.

2 ve Manastır'da 1 Rum milletvekili çıkarılması kararlaştırıldı⁴⁰. Selânik'te Bulgar, Rum ve HİF'nin delegelerinden oluşan komisyonda 2 Müslüman, 1 Bulgar, 2 Rum ve 1 Musevi milletvekili çıkarılması planlandı⁴¹. Bulgarların ise bir kısmı HİF ile ittifak yaparken bir kısmı da İttihatçı adayları destekledi⁴².

İT ise muhalif gruplarla ittifak yapmak için faaliyetlerde bulundu. Öncelikle Rumlara yöneldi ve Talat ve Halil Beyler Patrik Yuvakim'i ziyarete gitti. Ziyaret sırasında Rum unsurunun İT ile seçim iş birliği yapması ve karşılığında Rum milletvekillerinin sayısının artırılması teklif edildi. İT Rum milletvekillerinin sayısını 37'ye çıkarmayı düşünüyordu⁴³. *Neologos* gazetesinin haberine göre ise sadece milletvekili sayısının artırılması değil, Patrikhane'nin imtiyazlarının en az 10-20 sene daha sürdürüleceği vaat edilmişti. Fakat Patrikhane seçimlerin siyasi kulüplere ait konular olduğunu söyleyerek reddetti⁴⁴. Bulgarlar ile de benzer bir ilişki kurulmaya çalışıldı. Bulgarları yanına çekmek isteyen İttihatçılardan yine Talat ve Halil Beyler Eksarhane'ye giderek seçimlerde iş birliği teklifinde bulundu. Fakat Eksarh işi kilise meclislerine havale etti. Meclisler ise kilisenin seçim işlerine karışmayacağını ve isterlerse Selânik'te Bulgar seçim komisyonuna başvurabileceklerini söyleyerek İttihatçıların teklifini reddetti⁴⁵. Oysa İttihatçılar iş birliği teklifine karşı kendilerinden 4 yerine 9 milletvekili çıkarmayı ve birçok memuriyette bulunmalarını vaat etmişti⁴⁶. Bunun üzerine İttihatçılar Bulgarlardan muhalefet etmeyecek kişileri kendi listelerinden aday olarak gösterdiler⁴⁷. Makedonya'nın diğer sakinlerinden Sırp lar ile uzun görüşmeler yapıldıktan sonra uzlaşılabilirdi. Sırp lar, iki milletvekili çıkaracakları taahhüdü üzerine İttihat ve Terakki ile iş birliği yaptı. Ulahlar da İttihat ve Terakki'yi destekledi⁴⁸.

Seçim öncesinde Rum, Bulgar ve Arnavutlar ile ittifaka giremeyen İT, muhalefetsiz bir Meclis istiyordu. Bu nedenle seçimlerden önce seçimlerde son derece

40 "Kaç Rum İntihâb Olunacak", *Tanin*, 21 Ocak 1912.

41 "İntihâbât Etrafından: Selanik'te Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve Rum ve Bulgarlar", *İktilam*, 26 Şubat 1912.

42 Fatih Mehmet Sancaktar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Anayasa, Seçim ve Meclis Tecrübesi (1876-1923)*, Ötüken, İstanbul 2021, s. 115.

43 "İttihat ve Terakki Cemiyeti Murahhasları Rum Patrikhanesi'nde", *İkdam*, 30 Ocak 1912.

44 "İttihat ve Terakki Fırkası ve Rum Patrikhanesi", *ikdam*, 30 Ocak 1912

45 "İntihâbât Etrafında: İttihat ve Terakki ve Bulgar Unsuru", *Teminat*, 9 Şubat 1912.

46 "İntihâbât Etrafında: Bulgarlar ve İttihat ve Terakki", *Teminat*, 9 Şubat 1912

47 Özbozdağlı, agm., s. 295.

48 Özbozdağlı, agm., s. 296.

önemli rol oynayacak bazı idari değişiklikler yaptı. Yerel yönetimlerde kendilerine yakın isimleri idareci olarak atadı. Buna bağlı olarak vali, mutasarrıf, kaymakamlar ve gerekli gördükleri yerlerde polis ve jandarmalar değiştirildi. Örneğin, Selânik Valiliği'ne İttihatçı Hüseyin Kazım, İşkodra Valiliği'ne İşkodra Fırka-i Askeriye Kumandanı Hasan Rıza Bey tayin edildi⁴⁹. Her ne kadar İttihatçılar valilerin değiştirilmesinin hiçbir art niyete dayanmadığını söyleseler de muhalifler tarafından şiddetle eleştirildi⁵⁰. Muhalifler bu değişikliklerin sırf İttihat ve Terakki'nin başarılı olması için yapıldığını iddia ediyorlardı⁵¹. En önemli değişiklik, seçim bölgelerinde idari taksimatta düzenlemeler yapılmasıydı⁵². Böylece seçim bölgelerinde gayrimüslimlerin ve Arnavutların Makedonya'da çoğunlukta oldukları yerlerde bile milletvekili çıkarmaları önlenmek isteniyordu. Seçimlerden önce yapılan düzenlemelerden biri de 1908 seçimlerinde kullanılan seçim esas defterlerinin kullanılmaması ve yeniden düzenlenmesi için karar alınmasıydı⁵³. Rumlar ve Bulgarlar, defterlerin yeniden hazırlanmasına nüfusun bir kısmının yazılmadığını iddia ederek, tepki gösterdiler⁵⁴. İttihatçı hükûmetin aldığı bu kararlar seçim sonuçlarını oldukça etkiledi ve özellikle Rum ve Bulgarların şikâyetlerine neden oldu.

Nitekim seçimler sırasında Selânik ve Manastır'da birçok yerde usulsüzlük yapıldığına dair şikâyetlerde bulunuldu. Bunun üzerine Rum Patrikliği ve Bulgar Eksarhlığı seçimler sırasındaki şikâyetlere dair cetveller hazırlayarak, Adliye ve Mezahip Nezaretine birer tahrir verdi. Rum Patrikliği'nin daha seçimler sürerken verdiği tahrirde (13 Mart 1912), Selânik, Manastır ve diğer bazı yerlerde tespit edilen usulsüzlükler anlatıldı. Genel olarak Hristiyan unsurun, Müslüman unsurdan fazla olmasına rağmen gayrimüslim ikinci seçmenlerin az çıktığı, ikinci seçmenlerin az çıkması için köylerin bölündüğü, gayrimüslimlerin fazla olduğu bazı yerlerde nüfus yeterli olsa dahi seçim yapılmadığı, gayrimüslim seçmen sayısının azaltıldığı ve çetelerin tazyikleri nedeniyle seçim özgürlüğünün kısıtlandığı üzerinde duruldu⁵⁵. Bulgar Eksarhlığı da 14 Mart 1912'de verdiği tahrirde, seçim kanunu ve ilgili nizamnamelerin uygulanışına, bunların hükümlerine aykırı olarak cereyan eden

49 Demir, *age.*, s. 188.

50 "Valilerde Tebeddülât", *Tanin*, 30 Ocak 1912.

51 "Valiler ve İntihâbât", *Teminat*, 22 Mart 1912.

52 Birinci, *age.*, s. 155.

53 Sancaktar, *age.*, s. 112.

54 Özbozdağlı, *agm.*, s. 297.

55 Adnan Gelmez, *Türk Siyasi Hayatında 1912 Meclis-i Mebusân Seçimleri*, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 120-121.

gayrimeşru muamelelere yer verdi. Fakat Adliye ve Mezahib Nezaretine yapılan başvurulardan bir sonuç alamadılar⁵⁶. Bunun üzerine Patriklik ile Eksarhlık seçimler bittikten sonra Rum ve Bulgarların yoğun olarak bulundukları Selânik ve Manastır gibi yerlerde seçimlerde yapılan usulsüzlüklere dair oldukça ayrıntılı birer rapor hazırlayarak, Adliye ve Mezahip Nezaretine sundu (20 Haziran 1912)⁵⁷.

Raporlar esasen milletvekili seçiminde basit çoğunluk yerine adil bir şekilde nisbî usulün uygulanması gerektiğine dayanak olarak hazırlanmıştır. Patriklik ve Eksarhlık hiçbir sancakta çoğunluk oluşturamadıkları için, seçim bölgelerinde nüfusa oranla milletvekili çıkarılması usulünü kendileri açısından zorunlu görmektedir. Bu nedenle raporlarda hem basit çoğunluk sisteminin uygulanmasından hem de usulsüzlük yapılmasından dolayı Rum ve Bulgarların Meclis'te temsil edilme oranının ne denli düştüğü gösterilmek istenmiştir.

Rum Patrikliği ve Bulgar Eksarhlığı'nın hazırladığı iki raporda da kanuna muhalif uygulamalar yapıldığına dair iddialar, benzer başlıklar altında toplanmıştır. Raporlarda; heyet-i teftişiyelerin oluşturulması, esas defterlerinin tutulması ile seçim şubelerinin oluşturulmasında usulsüzlük yapıldığı, birinci ve ikinci seçimler sırasında oy sandıkları başında gayri kanunî muamelelerde bulunulduğu, yerel idareciler, askerler, jandarmalar ve İttihat ve Terakki mensuplarının seçimlere müdahale ettiği detaylı olarak anlatılmıştır. Ayrıca Makedonya'da her sancaktaki gayrimüslim ve Türk nüfus, bunların ne kadar birinci ve ikinci seçmene sahip olduğu ile seçim sisteminin orantısız olduğu takdirde çıkarılacak ikinci seçmen sayıları hakkında bilgiler mevcuttur. Aşağıda iddialar başlıklar hâlinde verilmiştir.

a. Heyet-i Teftişiyelerin Oluşturulmasında Usulsüzlük Yapıldığına Dair İddialar

Patriklikçe hazırlanan raporda ilk olarak hükûmet memurlarının sancaklarda en üst kurum olan heyet-i teftişiyenin kurulmasına ve görevini yerine getirmesine müdahale ettiği iddiası yer almıştır. Heyet-i teftişiyelerin ne şekilde ve kimlerden oluşturulacağı, seçim kanununun 10. maddesinde yer almıştır. Bu maddeye göre heyet-i teftişiyeler, kazanın büyüklüğüne göre 4 ila 10 arasında olmak üzere, belediye reisinin başkanlığında, idare meclislerinin halktan seçilmiş bulunan azası

56 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Amedi Meclis-i Vükela (A.AMD.MV), 99/10_8,1, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1912.

57 BOA, A.AMD.MV, 99/10-9, 1-5, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1312; BOA, A.AMD.MV, 99/10_8, 1-19, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1912.

ile belediye azasından oluşacaktır. Kazanın büyüklüğüne göre dışardan birkaç aza alınması gerekirse, heyet-i teftişiyenin seçimi ile ve oy çokluğu sağlanarak aza kabul edilebilir⁵⁸. Fakat Rum Patrikhanesi raporunda, hükûmet memurlarının heyet-i teftişye azalarını resen atadıklarını, gayrimüslimlerin çoğunlukta oldukları belediye meclisi azalarının azl edilerek değiştirildiğini ve çoğu yerde heyetin görevlerini yerine getirmesine müdahale edildiğini iddia etmiştir⁵⁹. Örneğin Serfiçe sancağında İslam çoğunluğunun sağlanması ve mutasarrıfın doğrudan seçime müdahale edebilmesi için heyet-i teftişye sadece idare meclisi ve belediye azalarından oluşturulmuştur. Rumlarla meskûn Kozana kasabasında ise heyet-i teftişiyenin birçok azası Rum olduğundan bunlar değiştirilememiş, fakat yerel idareciler tarafından çağırılarak, emirlerine uymadıkları takdirde azledilecekleri ve cezalandırılacakları söylenmiş, tehdit edilmiştir. Üstelik iddiaya göre, Rum olan heyet-i teftişye azaları ile yerel idareciler arasındaki bu müzakerelere Alasonya, Grebene ve Kayalar kazalarından askerler de iştirak etmiştir⁶⁰. Bir başka örnek, Görice sancağına bağlı Kesriye’de yaşanmıştır. Kesriye Belediyesinde gayrimüslimler ekseriyet oluşturduğu hâlde, heyet-i teftişye için sadece dört kişi aza olarak atanmış, diğer azaların yerine azınlıkta bulunan Müslümanlardan üç ve Musevîlerden bir kişi tayin edilmiştir. Hatta heyet-i teftişyeye belediye reisinin başkanlık etmesi gerekirken, azınlıkta olmasına rağmen Müslüman azalardan biri başkan yapılmıştır⁶¹.

b. Esas Defterlerinin Tutulması Sırasında Usulsüzlük Yapıldığına Dair İddialar

Raporlarda seçimlere dair usulsüzlüklerden ikincisi seçim esas defterlerinin düzenlenmesi hakkındadır. Bunlar seçim listelerinin oluşturulmasında temel olarak alınan defterlerdir. İT yukarıda da ifade edildiği gibi seçim öncesinde bu defterler ile ilgili bir uygulamaya gitmiş, 1908’de kullanılan defterler yerine yeniden esas defterleri düzenletmiştir. Böylece defterler için tekrar sayım yapılmış, seçime katılacaklar tespit edilmiştir. Fakat gayrimüslimler, defterlere eksik kaydedildiklerini, bu nedenle nüfuslarına oranla daha az birinci ve ikinci seçmen çıkardıklarını iddia etmişlerdir.

⁵⁸ *Düşur*, s. 20.

⁵⁹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-9, 1.

⁶⁰ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 25, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1912.

⁶¹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 31.

Rumların ve Bulgarların iddiasına göre, esas defterlerinin düzenlenmesi sırasında, defterlere kaydedilecek kişilere dair mahalle muhtarları veya papazlar tarafından hazırlanan listeler kabul edilmemiş ve yeni listeler hazırlanmıştır⁶². Oysa seçim kanununa göre; defterlerin düzenlenmesinden belediye meclisleri, nahiye meclisleri, rüesa, imamlar, papazlar, hahamlar ve muhtarlar sorumlu tutulmuş, kasabalarda ise bu defterlerin imamlar, papazlar, hahamlar, muhtarlar ile her mahallenin ileri gelenlerinden ikiye veya üçer kişi tarafından tutulması kabul edilmiştir (madde 4 ve 5)⁶³. Buna rağmen muhtar ve papazlar tarafından hazırlanan listeler kabul edilmeyerek, seçim hakkı bulunan yüzlerce gayrimüslim esas defterlerine kaydedilmemiş ve birinci seçmen olarak oy kullanma hakkından mahrum edilmiştir. Örneğin Rumların iddiasına göre, Manastır'da muhtarlar tarafından hazırlanan esas defterinde, seçmenin ne kadar vergi ödediğine dair bölüm eksik bulunup reddedilmiş ve yerine belediye tarafından pek çok eksikle yenisi hazırlanmıştır. Rum Patrikliği, 1908 seçiminde vergi miktarının yazılması şeklinde bir uygulamanın yapılmadığına ve hiçbir muhtarın seçmenin ne kadar vergi ödediğini bilme ihtimalinin olmadığına dayanarak itiraz etmiştir. Böylece Manastır kasabasından 2.238 Rum seçmenden 917'sinin kaydı silinmiş, köylerde de 6392 seçmenden sadece 3923 kişi esas defterine kaydedilmiştir⁶⁴.

Esas defterleri ile ilgili bir diğer iddia, yeniden hazırlanan cetvellerin bazı yerlerde hiç asılmadığı veya halkın görmesinin mümkün olmadığı yerlere asıldığına dairdir. Oysa seçim kanununa göre (madde 13), defterlerin cami, kilise, havra, hükûmet konağı ve belediyenin duvar ve kapılarına veya halkın çoğunluk olduğu yerlere ve her nahiye merkezi olan köye asılması gerekmektedir. Bu konuda Rumlar, Manastır'da pek çok köyde, geliş güzel düzenlenen esas defterlerinin asılmadığını ve köylülerin seçmen olup olmadıklarını öğrenemediklerini iddia etmişlerdir. Sadece jandarmalar tarafından bazı köylere götürülen esas defteri muhtarlara gösterilmiştir⁶⁵. Bulgarların iddialarına göre de Selânik vilayetinin Vodine kazasında esas defteri, seçim şube merkezi olan köylerde sadece karakollara asılmıştır⁶⁶. Florina da ise sadece şube merkezi itihaz edilen Türk köylerinde camilere asılmıştır⁶⁷.

62 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1912.

63 *Düstur*, s. 19.

64 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 20.

65 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 21.

66 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 4.

67 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 4.

Diğer taraftan Patriklik, esas defterlerinde, hataların düzeltilmesi için yapılacak itiraz müddetinin kanuna aykırı olarak kısa tutulduğunu, bu sürenin bazı yerlerde belirlenen sürenin yarısına, bazı yerlerde 1/3 veya 1/4'üne indirildiğini iddia etmiştir. Böylece seçim kanununun 15 gün içerisinde itiraz edilebileceğine dair olan 14. maddesi çiğnenmiştir⁶⁸. Örneğin Ustrumca'da bir Rum mahallesinin esas defteri asılır asılmaz itirazlara rağmen kaldırılmıştır. Gerçi bu 15 gün süre, seçim hazırlıkları yapıldığı sırada Meclis-i Vükelâ kararıyla 8 güne indirilmiştir. Fakat yine de 8 günlük süre beklenmemiş, defterin kontrol edilip, ismi bulunmayanların itiraz etmesine fırsat tanınmamıştır. Çünkü askıda kalma süresinin 15 günden 8 güne indirildiği bilgisi defterlerin asılmasından 3-4 gün sonra halka ilan edilmiştir. Manastır kasabasında defterler 26 Şubat'da asılmış ve 3 Mart'ta kaldırılmıştır. Fakat halk defterlerin askıya çıktığını 2 gün sonra (28 Şubat) öğrenmiştir. Bu nedenle defterlere itiraz süresi için çok az zaman kalmış, hatta hiç vakit bırakılmamıştır⁶⁹. Bu da esas defterlerinden isimleri silinen birçok birinci seçmenin kanuni yola başvurusu ve isimlerini kayıt ettirmesini imkânsız hale getirmiştir. Örneğin Florina'da, askı süresinin 8 güne indirildiği muallakta kaldığından, kayıtları silinen birinci seçmenler bundan haberdar olamamış ve itiraz hakkından mahrum kalmıştır⁷⁰. Nevrekop (Selânik) kazasında esas defterlerinin, seçim şubelerinin merkezine asılma günü ile seçim günü arasında itiraz süresinin 1/3'ü kadar süre tanınmıştır⁷¹.

Ayrıca Patriklik ve Eksarhlık tarafından 14. maddede yer alan, esas defterine itiraz edilmesi ile ilgili hükmün yanlış uygulandığı da raporlarda iddia edilmiştir. İddialara göre, madde yanlış tefsir edilmiş, ismi deftere yazılmayanların bizzat gelerek itirazda bulunmaları istenmiş ve muhtarlar ile papazların yaptığı itirazlar kabul edilmemiştir. Rumlar bu iddiayı, yüzlerce Hristiyan'ın bir hayli uzak yerlerden kaza merkezlerine gelemeyeceği ve 8 gün olan itirazlara cevap verilmesi süresini de kaza merkezlerinde bekleyemeyeceği üzerine bina etmiştir⁷². Fakat bu madde gayet açık olup, defterlere yazılmamış olanların “adi bir varaka üzerine ve Hey'et-i Teftişîye'ye hitâben bir istidâ-name yazıp verecektir” denilerek şahsi müracaat edilmesi gerektiği yazılmıştır⁷³. Rumların iddialarına göre madde şahsî müracaat edilmesi şeklinde uygulanmış olsa

68 *Düstur*, s. 21; BOA, A. AMD. MV, 99/10-8.

69 BOA, A. AMD. MV, 99/10-3, 21.

70 BOA, A. AMD. MV, 99/10-7, 4.

71 BOA, A. AMD. MV, 99/10-7, 4.

72 BOA, A. AMD. MV, 99/10-8, 1.

73 *Düstur*, s. 21.

bile usulsüzlük söz konusudur. Çünkü doğrudan doğruya heyet-i teftişiyeye yapılan itirazlar da reddedilmiştir. Bu konuda Bulgarlar da birçok seçmenin adının esas defterlerinden silindiğini ve esas defterinin düzeltilmesi için papaz ve muhtarlar tarafından yapılan itirazların kabul edilmediğini iddia etmişlerdir⁷⁴. Bulgarlarlara göre, aslında 14. madde açık ve nettir. Fakat yanlış tefsir edilerek, her şahsın doğrudan doğruya itiraz etmesi gerektiği şeklinde uygulanmıştır⁷⁵.

Yine 14. maddede yer alan, defterlerde ismi bulunmayanlarca verilen dilekçelerin cevaplarının kendilerine mühürlü bir evrakla 8 gün içinde bildirilmesi hükmüne de uyulmamıştır. Heyet-i teftişiyeler dilekçelere zamanında cevap vermediği için itiraz edenler mahkemeye müracaat hakkından mahrum olmuştur⁷⁶. Eksarhlık'ın iddiasına göre bizzat yapılan itirazlar ya hiç dikkate alınmamış veya itiraz edenlerin nüfus tezkereleri dilekçelerine iştirilmediği gibi bir bahane ileri sürülerek reddedilmiştir⁷⁷.

Birçok yerde de seçim gününden bir gün önce ve sebepsiz yere, çoğu kişinin adı esas defterinden çıkarılmıştır⁷⁸. Örneğin Selânik'e bağlı Karaferye kazası heyet-i teftişiyesi ikamet ettikleri yerin dışında çalışan 2.000 kişiyi ve diğer bölgelerde askerlik yapanları esas defterinden silmiştir⁷⁹. Bulgarlar da listeler hazırlanırken geçici olarak köylerinden uzakta olup seçim günü köylerine dönebilecek olanların heyet-i teftişiyeye tarafından kaydının silindiğini iddia etmişlerdir. Böylece Osmanlı Bulgarlarından binlerce kişi seçim hakkından mahrum bırakılmış ve çıkarılabilecek ikinci seçmenlerin sayısı da bu usulsüzlük nedeniyle azalmıştır. Örneğin Serez kazasının Verondi-i Bâlâ köyü ile Demirhisar kazasının bir köyü ikiye Bulgar ikinci seçmen çıkaracak yerde sadece birer ikinci seçmen çıkarabilmiştir⁸⁰. Raporda yer alan bir diğer iddiaya göre, Bulgarların daha az ikinci seçmen çıkarması ve oylarının Türkler ve Sırlar tarafından işlevsiz kılınması için Ohri kazasının Veçani köyünde, Bulgar birinci seçmenlerin adedi 364 iken heyet-i teftişiyeye tarafından 218'e düşürülmüştür⁸¹. Böylece bir ikinci seçmen çıkarılmasının önüne geçilmiştir.

74 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 1.

75 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 1.

76 BOA, A.AMD. MV, 99/10-8, 1.

77 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 2.

78 BOA, A.AMD. MV, 99/10-8, 1.

79 BOA, A.AMD. MV, 99/10-2, 15, 7 Haziran 1328/20 Haziran 1912.

80 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 2.

81 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 2.

c. Seçim Şubelerinin Oluşturulmasında Usulsüzlük Yapıldığına Dair İddialar

Raporlarda seçim şubelerinin oluşturulması ile ilgili de çeşitli iddialar vardır. Öncelikle Rum Patrikhanesi, gayrimüslimlerin çoğunlukta bulunduğu nahiyyelerin, birçok seçim dairesine bölünerek Rum ikinci seçmenlerin sayısının azaltıldığı ve bu yolla Türk ikinci seçmenlerin sayısının artırıldığını iddia etmiştir⁸². Eksarhhane de Bulgar ikinci seçmenlerin sayısını azaltmak ve Türk ikinci seçmenlerin sayısını artırmak amacıyla, Bulgarların çoğunlukta olduğu ve öteden beri nahiye olan yerlerin, nahiye olmaktan çıkarılıp, çeşitli seçim dairelerine taksim edildiğini iddia etmiştir. Örneğin Manastır'ın Demirhisar kazasının Porvi nahiyesi ile Nevrekop kazasının Istarçiste nahiyesi birçok seçim şubesine ayrılarak Bulgar ikinci seçmenlerin adedi azaltılmak istenmiştir⁸³. Ayrıca Eksarhlık'ın iddiasına göre, seçim kanununa (madde 39) aykırı olarak, Türk ekseriyetinin sağlanması amacıyla birçok mahalle, kasabalardan ayrılarak köylere bağlanmıştır⁸⁴. Aslında 39. maddede mahallelerin bir köye bağlanması değil, mahallelerin kendi aralarında birleştirilmesiyle geçici seçim şubesi oluşturulabileceği yer almaktadır.

Bazı yerlerde de gayrimüslim mahalleleri Müslüman mahalleleriyle birleştirilerek bütün kasaba mahallelerinden bir seçim şubesi teşkil edilmiş ve bazı kazalarda 1-2 saat mesafedeki köyler kasabalara ilhak edilmiştir⁸⁵. Örneğin, Florina kazasının Müslüman mahallelerinden ikisi kasabadan ayrılarak, epeyce uzak başka bir İslam köyüne ilhak edilmiş ve bu şekilde bir Türk ikinci seçmen kazandırılmıştır. Aynı şekilde Serez'in Cuma-i Bâlâ kasabası ve kasabadan 1-2 saat uzakta bulunan 4 çiftlik ve 3 Bulgar köyündeki birinci seçmenlerden 637'sinin oylarının heba olması için Cuma-i Bâlâ seçim şubelerine ayrılmadığı gibi dört çiftlik ve üç Bulgar köyü Cuma-i Bâlâ'ya bağlanarak tek bir seçim şubesi teşkil edilmiş, böylece bu şubeden sadece Türk ikinci seçmen çıkarılmıştır⁸⁶. Yine Demirhisar, Nevrekop ve Petriç kasabalarında bulunan ve ayrı ayrı seçim şubesi olma kapasitesine sahip gayrimüslim ma-

82 BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 1.

83 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 5.

84 Seçim kanununun 39. maddesi şu şekildedir; "Karyelerde olduğu misülli şehir ve kasabalarda dahi dört-beş veyahud heyet-i tefüşiye'nin münâsib gördüğü mahallerden ibaret muvakkaten şu'beler teşkil ve her şu'be için heyet-i tefüşiye tarafından bir memur ta'yin olunur kura ve nahiyyeler için mahallinde beyân olunan mu'âmelât şehir ve kasabalarda teşekkül eden şu'belerde dahi tamamıyla icrâ kılınır". Bk. *Düstur*, s. 27; BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 1.

85 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 5.

86 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 5.

halleri bu kasabalardaki Müslüman mahallelerine ilhak edilerek, Hristiyan ikinci seçmen çıkarılması engellenmiştir⁸⁷. Aslında seçim kanunun 39. maddesi Eksarhlık'ın iddia ettiği gibi, mahallelerin birbiri ile birleştirilmesine engel değildir. Çünkü bu maddede sadece köylerde, kasabalarda ve şehirlerde 4-5 veya heyet-i teftişiyenin uygun göreceği mahallelerden geçici bir seçim şubesi oluşturulacağı yer almaktadır. Bu nedenle mahallelerin birbiriyle birleştirilmesini engelleyecek hiçbir şey yoktur. Fakat İT gayrimüslim mahallelerini Müslüman mahalleleriyle birleştirerek gayrimüslimlerden daha çok ikinci seçmen çıkarılmasını engellemek istemiş ve kanunun boşluklarından faydalanmıştır. Makedonya'yı oldukça iyi tanıyan İT'nin mahallelere varıncaya kadar ayrıntılı bir çalışma yaptığı anlaşılmaktadır.

Benzer bir iddia da gayrimüslimlerin oylarını imha ve Türk ikinci seçmenlerin sayısını artırmak amacıyla 5 köyden fazla, yani 10 ve 13 köy veya 4 köyden az, yani 1 ve 2 köyden ibaret şubeler teşkil edildiğine dairdir. Bu itiraz "İntihâb-ı Meb'ûsân Kanûn-nâmesinin Sûret-i İcra'yesine Dair Ta'limât Lâyihası"nın birinci maddesine istinaden yapılmaktadır. Zira bu maddede mevkinin yakınlığı veya uzaklığına göre, 4-5 köyden yeni seçim şubeleri oluşturulabileceği yazılmıştır⁸⁸. Rumlar ve Bulgarlar 4-5 köy yerine bu sayıdan çok daha fazla veya çok daha az köyden birer şube oluşturulmasına itiraz etmiştir. Örneğin Karaferye'de Rum ikinci seçmenlerin adedinin azaltılması için 62 köy sadece 7 seçim şubesine ayrılmıştır. Selânik'e bağlı Vodine seçim dairesinde ise azınlıkta olan Türk seçmenin artırılması için 1420 ve 1200 Türk seçmenin bulunduğu köyler gayrimüslim nüfusun daha fazla olduğu Vodine ve Gevgili'ye bağlanmıştır. Bunun yanı sıra Gevgili dâhilinde bulunan ve 3500 gayrimüslim seçmenden oluşan 3 Hristiyan köyü de Türklerin çoğunluk olduğu Karacova'ya [Kırçova] bağlanmıştır⁸⁹. Manastır'a tabi Kuruşevo nahiyesi 2 seçim şubesine ayrılarak, 3 ikinci seçmen çıkarılması gerekirken sadece 1 tane çıkarılmıştır. Yine Manastır'a bağlı 14 köy 2 şubeye ayrılarak 4 gayrimüslim ikinci seçmen yerine 1 gayrimüslim ve 3 Türk ikinci seçmen çıkarılmıştır⁹⁰. Ergiri'de ise 10-13 gayrimüslim köyü bir şubeye bağlanmıştır. Yine Müslümanların ekseriyetinin sağlanması için bir İslam köyü Ergiri'ye bağlanarak sadece 180 seçmenden oluşan bir şube oluşturulmuştur. Ayrıca birbirinden 10-12 saat uzaklıkta bulunan köyler bir şubeye bağlanmış ve uzak

87 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 6.

88 *Düstur*, s. 37-39.

89 BOA, A.AMD. MV, 99/10-2, 15.

90 BOA, A.AMD. MV, 99/10-3, 21.

köylerin ahalisinin seçimlere katılmaktan vazgeçmesine çalışılmıştır⁹¹. Bulgarların iddialarına göre, Bulgar ikinci seçmenlerin adedini azaltmak için kasten bazen 2 hatta 1 köyden bir seçim daireesi oluşturulmuştur. Örneğin Nevrekop'ta Istarçeste nahiyesine bağlı olup Bulgar birinci seçmeninin çoğunlukta olduğu 8 köyden 4 şube oluşturulmuştur. Böylece bu şubelerin ikinci seçmen çıkarmak için gerekli sayıya ulaşması engellenmiştir. Yine Nevrekop'a bağlı 4 köy Bulgar oylarının heba edilmesi için hepsi birer seçim şubesi yapılmıştır. Oysa Türk ikinci seçmenlerinin sayısını artırmak için Florina'da Bulgar ve Müslümanların ortak yaşadığı köyler bir Türk köyüne bağlanmıştır. Böylece bu şubeye 14 köy bağlanmış ve içlerinde Ekşisu gibi gayet büyük köyler de yer almıştır⁹².

Seçim şubelerinin oluşturulması ile ilgili diğer bir iddia, yine talimatın birinci maddesine göre, köylerin birbirine yakınlığı veya uzaklığının dikkate alınmadığına dairdir. Patriklik ve Eksarhlık, bunun gayrimüslim nüfusu azaltmak ve Türk ikinci seçmenlerin sayısını yükseltmek için yapıldığını iddia etmiştir. Rapora göre bunun için gayrimüslim köyleri, 30 dakika veya 1 saat uzaklıktaki ve Rumların meskûn bulunduğu merkez şubeden ayrılarak, 9 saat uzaklıkta Türklerle meskûn seçim merkezine bağlanmıştır⁹³. Görice'de bazı Rum köyleri, seçim şubesine 20 dakikalık, 35 dakikalık mesafede bulunmalarına rağmen, 3 saatlik mesafede olan seçim şubesine bağlanmıştır⁹⁴. Birçok Bulgar köyü, gayet yakın olan 15-20 dakika veya 30 dakika mesafede ve Bulgar ahalinin bulunduğu merkez şubelerden ayrılarak, 4-5 saat uzakdaki çoğunluğu Türk olan merkezlere ilhak edilmiştir. Merkeze birkaç dakika yakın olan bazı Türk köyleri de Bulgar ikinci seçmenlerinin çıkarılmasına engel olmak maksadıyla birkaç saat uzakdaki şube merkezlerine bağlanmıştır. Örneğin Siroz sancağının Cuma-i Bâlâ kazasına bağlı Çervah İslam köyü Cuma-i Bâlâ'ya 15 dakika mesafede iken oradan alınıp Gradova köyüne ilhak edilmiş ve böylece Gradova şubesinin 475 Bulgar birinci seçmenlerinin oyları etkisizleştirilmiştir⁹⁵.

Seçim şubelerinin oluşturulmasındaki bir başka uygunsuzluk keyfi davranışlardır. Seçim kanununun 23. maddesinde⁹⁶, 750'den 1200'e kadar nüfusun olduğu

91 BOA, A.AMD. MV, 99/10-3, 33.

92 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 8.

93 BOA, A.AMD. MV, 99/10-8, 1.

94 BOA, A.AMD. MV, 99/10-3, 31.

95 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 9.

96 Kanunun bu maddesi şu şekildedir; "Bir nâhiye dâ'iresinde 500'den ziyâde ve 750'den dîn birinci

yerlerde, 2 tane ikinci seçmen çıkarılabileceği yer almasına rağmen, yerel idareciler tarafından 750'den fazla birinci seçmenin bulunduğu seçim dairelerinde, 1 tane ikinci seçmenin çıkarılmasını emretmiştir. Böylece hiçbir kanunda yer almadığı hâlde ikinci seçmenlerin adedi sınırlandırılmıştır⁹⁷. Örneğin Serez'in Petriç kazasında bulunan 2 seçim şubesinde 793 ve 857 Bulgar birinci seçmen bulunduğundan, 2 seçim şubesinde de ikişer Bulgar ikinci seçmen çıkarılması gerekirken, kaymakam, sebepsiz olarak birer ikinci seçmen çıkarmalarını emretmiştir. Her ne kadar Bulgarlar bu iki şubede ikişer ikinci seçmen çıkarmışlar ise de kaymakam mazbatalarını vermemiştir⁹⁸.

Diğer bir keyfi uygulama yine aynı madde ile ilgilidir. Kanun her 500 birinci seçmenin 1 ikinci seçmen seçebileceğini belirtmiştir. Ayrıca nahiyelerin birinci seçmenleri 250'den fazla fakat 500'den az olduğunda üst sınırı 600-700 ve alt sınırı 250-300 birinci seçmene 1 ikinci seçmen nispetine istisnai olarak izin vermiştir. Fakat Bulgarların iddialarına göre, Bulgar ikinci seçmenlerin azaltılması ve Türk ikinci seçmenlerinin artırılması için yerel idareler, mutlak bir kuralmış gibi, Türk seçim şubelerini en alt sınırdan ve Bulgar seçim şubelerini en üst sınırdan oluşturmuşlardır. Böylece Müslüman yerleşiminin olduğu seçim dairelerinde 250-300 arasında nüfusu bulunan seçim dairesinde 1 ikinci seçmen seçilebileceği kabul edilirken, halkı gayrimüslim olan seçim dairesinde 700-740 arasında nüfusu olan seçim dairesinde 2 adet ikinci seçmen yerine 1 ikinci seçmen seçtirilmiştir⁹⁹. Bununla da yetinilmeyerek Türk ve Bulgarlardan oluşan seçim şubeleri öyle bir şekilde düzenlenmiştir ki her birinde Türkler ekseriyet kazanarak Bulgar oyları hükümsüz bırakılmıştır. Örneğin, Florina'da seçim şubeleri 1321 Türk birinci seçmenine 4 ve 702 gayrimüslim birinci seçmenine 1 ikinci seçmen düşecek şekilde planlanmıştır¹⁰⁰. Aynı konuda Rumlar da şikayetçi olmuş, bu yolla binlerce Rum ahalinin bulunduğu yerlerde dahi Rumlardan bir ikinci seçmen çıkarılmadığı iddia edilmiştir¹⁰¹.

derece müntehib olduğu hâlde bir ve 750'den 1250'ye kadar iki ve 1250'den 1750'ye kadar üç ve 1750'den 2250'ye kadar dört nefer ikinci derece müntehib olacaktır. Ve şâyed gösterilen miktârdan ziyâde bir nahiye de birinci derece müntehib bulunur ise bu nisbet üzere beş ve altı ve daha ziyâde ikinci derece müntehib intihâb edilecektir. Bir nahiye'nin müntehib-i evvelleri 500'den dûn ve 250'den ziyâde olur ise bu misüllü nâhiyelerin dahi bir müntehib-i sâni intihâb etmeğe hakları olacaktır". Bk. *Düstur*, s. 23.

97 BOA, A.AMD. MV, 99/10-8, 1.

98 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 11.

99 BOA, A.AMD. MV, 99/10-8, 3.

100 BOA, A.AMD. MV, 99/10-7, 11, 12.

101 BOA, A.AMD. MV, 99/10-8, 3.

Bunların dışında seçim şubeleri oluşturulurken, bazı yerlerde de mahalle veya köy dikkate alınmaksızın, zabitan için seyyar şubeler teşkil edilmiştir¹⁰². Ergiri kazasında ise seçim şubeleri idare meclisinin onayı alınmaksızın, mutasarrıf tarafından taksim edilmiştir¹⁰³. Kesriye’de seçim şubeleri, kanuna aykırı olarak kaymakam tarafından oluşturulan belediye ve idare meclisleri tarafından taksim edilmiştir¹⁰⁴.

d. Seçimler Sırasında Kanunsuz Davranıldığına Dair İddialar

Raporlarda iddia edilenlerden biri de birinci ve ikinci derece seçimler sırasında kanunsuzluk yapıldığına dairdir. İddialara göre, seçim kanununa aykırı olarak birçok yerde seçimler, gayrimüslimler haberdar edilmeden başlamıştır. Oysa kanunun 27. maddesinde, seçim gününün seçmenlerce bilinmesi için heyet-i teftişîye tarafından köyleri dolaşacak birkaç memurun görevlendirilmesi; 28. maddesinde, bu memurların her bir köye uğradığında muhtarlar aracılığıyla birinci seçmenlerin geniş bir meydana toplanması, seçim şubesi ilan edilen yere hangi gün gelecekle-rinin bildirilmesi; 29. maddesinde, seçmenlerin nahiye merkezi olan köye giderek, seçime katılmalarından iki gün önce, memurlarca seçmenlerin defterini, arkaları mühürlü pusulalık kağıtları, birbirinden farklı anahtarı olan iki seçim sandığını seçim şubelerine bırakması gerektiği yer almaktadır¹⁰⁵. Fakat Rumların iddiasına göre Ustrumca’da (Selânik) Belediye Reisi Yusuf Efendi seçimin bir gün sonra yapılacağını söylediği hâlde gayrimüslim seçmenler ve HİF’ye mensup olanlar işlerine gittikten sonra, İtihatçı seçmenlerle seçimi başlatmıştır. Böylece gayrimüslim ve muhalif Türk seçmenler oy kullanamamış, gelebilenler de mühürlenmiş sandıklarla karşılaşmıştır¹⁰⁶.

Birçok yerde de seçim günü Hristiyanlar çeşitli angarya ile görevlendirilerek, seçim merkezlerinden uzaklaştırılmıştır. Ustrumca’da bazı yerlerde mahalli idare, seçimin yapılacağı gün devletin ihtiyacını gerekçe göstererek, köylülerin hayvanlarını kaydettirmelerini istemiş ve gayrimüslimlerin seçime katılmalarını engellemiştir¹⁰⁷. Manastır’da ise pek çok köyde seçim günü tayin edilmemiş, tayin edilenlerde ise yortu veya pazar sebebiyle köylülerin seçime katılamayacakları günler tercih

¹⁰² BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 1.

¹⁰³ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 33.

¹⁰⁴ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 31.

¹⁰⁵ *Düstur*, s. 24-25.

¹⁰⁶ BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

¹⁰⁷ BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

edilmiştir¹⁰⁸. Serfiçe'de gayrimüslim köylerinin çoğunda, seçim ansızın icra edilmiştir. Grebene kazasında Domaniç Seçim Şubesi'nde seçim için görevlendirilen memur, Hristiyanların Paskalya münasebetiyle pazara gittikleri bir anı beklemiş ve köylüler dağıldıktan sonra seçimi başlatmıştır. Seçimin başladığını haber alan köylüler geri döndüklerinde ise sürenin tamamlandığı söylenmiştir. Grebene'nin Türk ve Rum köylerinden oluşan karma seçim şubelerinde ise Rum köyleri seçimden haberdar edilmemiştir. Bu konuda muhtar ve papazlar tarafından mutasarrıfa yapılan şikayetler sonuçsuz kalmıştır¹⁰⁹. Pirlepe kazasının 3 seçim şubesi ile diğer 3 şubenin ikinci derece seçmenleri, seçimin hangi tarihte yapılacağını kendi imkanlarıyla öğrenmiştir. Ohri kazasının 2 seçim şubesindeki ikinci Rum seçmen, seçimin saat 8'de yapılacağını o günün saat 4'ünde öğrenmiş, bulundukları yer ile oy kullanacakları Ohri arasında 8 saatlik bir mesafe bulunduğundan oy vermeleri mümkün olmamıştır¹¹⁰. Nevrekop'ta seçim şubelerinin bazılarında Bulgarlara seçimin günü ve yeri bildirilmemiş olduğundan birinci seçmenler seçime katılamamıştır¹¹¹.

Benzer hadiseler ikinci seçimler sırasında da yaşanmıştır. Seçim kanununa aykırı olarak ilk seçimde olduğu gibi ikinci derece seçimler de her yerde belirli bir vakitte ve herkes tarafından bilinecek şekilde yapılmamıştır. Bazı yerlerde birinci seçim ve ikinci seçimin yapılması ertelenmiş, bazı yerlerde de erkenden ve ansızın yapılmıştır. Mesela Manastır'a bağlı Pirlepe'de ikinci derece seçimlerin yapıldığı gün yine Pirlepe'nin Mediçova nahiyesinde birinci derece seçimler yapılmıştır. Bulgarların listelerinin kazanmaması için Üsküp'te ikinci derece seçimler gereğinden fazla ertelenmiştir¹¹². Seçimlerin süresi ile ilgili olarak kanunda bir müphemiyet bulunduğundan bazı seçim dairelerinde, Rum seçmenlerin oy kullanmasını engellemek için, seçim bir günde tamamlandığı hâlde, bazı yerlerde İT'ye mensup seyyar seçmenlerin gelip oy kullanması için veya oy vermek istemeyenleri İttihatçı adaylara oy vermeye mecbur etmek için seçimler 5-6 gün devam etmiştir. Öyle ki iddiaya göre bazı yerlerde seçimler 18 güne kadar uzatılmıştır¹¹³.

108 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 21.

109 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 28.

110 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 22.

111 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 14.

112 BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 18.

113 BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 3.

e. Oy Sandıkları Başında Usulsüzlük Yapıldığına Dair İddialar

Patrikhane ve Eksarhane raporlarında, oy sandıkları başında da kanuna aykırı davranıldığı iddiasını ileri sürmüştür. Bu iddiaların bir kısmı seçim kanununun 34. ve 37. maddelerine dayandırılmıştır. Kanunun 34. maddesinde her müntehebin 1 pusulası olacağı, her köyün müntehiplerinin kendisi olduğu muhtarlar tarafından ve seçmen olabileceği defterlerde tespit edildikten sonra oy kullanabileceği yer almaktadır¹¹⁴. 37. maddede ise seçimler 1 günde tamamlanamadığı takdirde, seçim sandığının mühürlendikten sonra emin bir mahalle konulması gereği yer almaktadır¹¹⁵. Oy sandıkları başında usulsüzlük yapıldığına dair iddialara göre; birçok yerde görevliler Türklere 2 veya 3 defa oy kullandırmak için birden çok pusulanın sandığa atılmasına müsaade etmişlerdir¹¹⁶. Manastır'da Müslüman seçmenlerin çoğuna akrabaları ve dostları, hatta ölmüşleri yerine bile oy kullandırılmıştır. Diğer taraftan heyet-i teftişye azaları İT mensuplarına destelerle oy pusulası vererek, birden çok kez oy kullanmalarını sağlamıştır. Örneğin, Manastır'a bağlı Lahve'de İttihat ve Terakkili seçmenler defalarca oy kullanmıştır. Öyle ki destelerle oy pusulasını, çakı ve bıçak yardımıyla oy sandıklarına atmaya çalışmışlardır. Açık bir şekilde yapılan kanunsuzluğa rağmen heyet-i teftişye seçimi kabul etmiştir. Böylece 200 seçmenin oy verdiği sandıklarda neredeyse iki misli oy çıkmıştır¹¹⁷.

Rum ikinci seçmenlerin çoğunluğu sağladığı yerlerde bile bu tür yolsuzluklarla Türk ikinci müntehipler çıkarılmıştır. Serfiçe sancağında bazı seçim şubelerinde, Türk seçmenler muhtelif kıyafetlerle, bazen fes, bazen, külah ve bazen de terlik ile gelerek diğer seçmenlerin yerine oy kullanmışlardır. Ayrıca bununla da yetinmeyerek geceleri mühürsüz olan sandıkları evlerine götürerek istedikleri şekilde oyları tamamlamışlardır¹¹⁸. Bulgarların da iddiaları bu yöndedir. Seçim kanununa aykırı olarak bazı karma seçim şubelerinde Türk birinci seçmenin sayısını artırmak amacıyla, heyet-i intihabiye'nin gıyabında, Türk seçmenlere oy pusulaları dağıtılmıştır. Örneğin, Nevrekop'ta Vırnova köyü Müslüman birinci seçmenlerine sayılarından fazla ve heyet-i intihabiye'nin gıyabında oy pusulaları dağıtılmıştır. Heyet-i intihabiye'nin itirazına rağmen 5'er 10'ar oy pusulalarının sandığa atılmasına engel olunamamıştır¹¹⁹.

¹¹⁴ *Düstur*, s. 26.

¹¹⁵ *Düstur*, s. 27

¹¹⁶ BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 2.

¹¹⁷ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 22.

¹¹⁸ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 29.

¹¹⁹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 13.

Rum ve Bulgarların oy sandıkları başında usulsüzlük yapıldığına dair diğer bir iddiası da üzerleri daha önceden yazılmış oy pusulalarının gayrimüslimlere zorla kullanıldığı şeklindedir. Bu da gayrimüslimlerin kendi adaylarını yazmalarını engellemiş ve İT adaylarının seçilmesini sağlamıştır. Örneğin, Yenice-i Vardar'da jandarma kumandanı daha önceden hazırlanan oy pusulalarını zorla köylere dağıtmış ve itiraz edenlerin tutuklanacağı tehdidiyle istediklerini ikinci seçmen olarak seçirmiştir¹²⁰. İT'ye mensup birinci seçmenlere istedikleri isimleri yazarak daha seçimden önce mühürlü oy pusulaları verilmiş, fakat Bulgar seçmene oy pusulası dağıtılmamıştır. Üstelik seçimin yapıldığı sırada hükûmet memurları, İT mensupları, asker ve polislerin huzurunda verilen oy pusulalarına kendi istedikleri ismin yazılmasını istemişlerdir. Bazı yerlerde oy pusulalarına yalnız İttihatçıların yazılması için Bulgar seçmenler zorlanmıştır¹²¹. Aynı konuda Rumların da şikâyetleri olmuştur. Birçok yerde seçimler sırasında Rum ikinci seçmenlere kendi istedikleri adaylara değil, İttihat ve Terakkili adaylara oy vermeleri için tehdit ve şiddet yoluna başvurulmuştur¹²².

Serez'e bağlı Demirhisar kazasının bir seçim şubesinde de çoğunluk olan Müslüman seçmenler, muhtemelen Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarları, İT'ye muhalefetlerinden dolayı oy kullanmaktan çekinmişlerdir. Bu yüzden gayrimüslim seçmenin oyunu alan 1 Rum ve 1 Bulgar ikinci seçmen seçilmesin diye oy sandığı 4-5 gün açık bırakılmış ve muhalif Türkler İT adaylarına oy vermek zorunda kalmıştır¹²³.

f. Yerel idareciler, Askerler, Jandarmalar, İttihat ve Terakki Mensupları ve Fedailerin Seçimlere Müdahale Ettiğine Dair İddialar

Rum Patrikliği ve Bulgar Eksarhlığı'nın raporlarında yerel idarecilerin yanı sıra, asker ve jandarmanın ve İT mensuplarının seçimlere müdahale ettiğine yönelik iddialar dikkat çekmektedir. Bu iddialara göre, hemen hemen Makedonya'nın tamamında, bahsedilen kişiler baskı, zor kullanma, şiddet ve tehdit gibi gayrimeşru yollarla seçimlere müdahale etmiştir.

İddialara göre, öncelikle yerel idareciler, her nahiyede seçim işlerini yürütmek üzere oluşturulacak heyet-i intihabiyele müdahale etmiştir. Serfiçe'de İslam

¹²⁰ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 15.

¹²¹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 17.

¹²² BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 2.

¹²³ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 42.

ekseriyetinin sağlanması ve mutasarrıfın doğrudan seçimlere müdahale edebilmesi için teşkilinde imam, papaz ve hahamında bulunması gereken heyet-i intihabiyeler (madde 31) sadece idare meclisi ve belediye azalarından oluşturulmuştur¹²⁴.

Yerel idarecilerin ve askerle jandarmanın baskı, zor kullanma, şiddet ve tehdit yoluyla seçimlere müdahale etmesine gelince, bu iddiaya raporlarda çok sayıda örnek verilmiştir. Öncelikle Makedonya'nın birçok yerinde seçim, yerel idarecilerin ve subayların talimatları, polislerin ve İT mensuplarının baskısı altında icra edilmiştir¹²⁵. Birçok yerde Rum ikinci seçmenleri, istedikleri adaylara değil, İT'nin adaylarına oy vermeleri için zorlanmış, şiddete uğramış ve tehdit edilmiştir¹²⁶. Seçim kanununa aykırı olarak hükûmet memurları ve jandarmalar tarafından seçimler sırasında ve sonrasında seçmenler tehdit edilmiş, maddi ve manevi baskı altına alınmıştır¹²⁷. Örneğin Yenice-i Vardar'a bağlı Tevşim köyünde 130 Bulgar birinci seçmenin çoğunluğu elde etmesini engellemek için, intihab memuru Hacı Ali Efendi, vergi tahsildarı ile birlikte, seçmenlerin vergilerini ödemediklerini ileri sürerek Bulgarlardan bazılarını tutuklatmıştır¹²⁸. Debre-i Bâlâ'nın Rakalar kazasında İT adaylarına oy verilmesi için kaymakam, Jandarma Mülazımı İsmail Efendi, kazanın ileri gelenlerinden İslam Şayak ve Laçe Ağalar tarafından Bulgar seçmenler üzerinde baskı kurulmuştur. Bu kişiler Bulgarların, Arnavut çetelerinin mezalimine bırakılacakları ve yollarda korumak için verilen kuvvetlerin artık verilmeyeceği tehdidinde bulunmuştur¹²⁹. Langaza'da kaymakam ve jandarma kumandanı, jandarmalarla birlikte köyleri dolaşarak, zorla kendi istekleri doğrultusunda oy kullandırmışlardır. İddialara göre, Yenice seçim şubelerinde seçim sırasında baskı o kadar ileri gitmiştir ki her tarafta yerel idarecilerin intikam almasından korkulur olmuştur. Bir yüzbaşı, muhtar ve ihtiyar heyeti azası, Hristiyan seçmenleri çağırarak, papaz ve öğretmenlerinin sözlerini dinlememelerini, kendilerinin belirlediği kişiye oy vermelerini emretmiştir. Buna aykırı davranışların hükûmetin düşmanlığına maruz kalacakları tehdidinde bulunulmuştur¹³⁰. Ustrumca kazasının bütün idari memurları ise başlarında

¹²⁴ *Düstur*, s. 25; BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 25.

¹²⁵ BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 2.

¹²⁶ BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 2.

¹²⁷ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 15.

¹²⁸ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 15.

¹²⁹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 18.

¹³⁰ BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 16.

Selânik'ten gönderilen kaymakam vekili ile köyleri dolaşarak, İT'nin isteğine ulaşması için emsali görülmemiş bir şekilde yolsuzluklarda bulunmuştur. Hristiyan seçmenlerle muhalif Müslümanlar oldukça zorlanmıştır. Yine Ustrumca'da Hristiyan köylerde HİF'ye mensup olanlar, İttihatçı adaylara oy vermeleri için oldukça şiddetli baskıya maruz kalmıştır¹³¹.

Langaza'ya çağrılan Rum ikinci seçmenleri, zabitan, adli kişiler ve yerel idareciler tarafından bir odaya kapatılarak, tehdit ve baskı yapıldıktan sonra kendilerine verilen yazısız pusulaları daha önce hazırlanmış olan pusulalarla değiştirmiş ve böylece istedikleri kişiye oy verdirmişlerdir¹³². Yine Langaza'da Karacova'da, ikinci seçmenler bir odaya kapatılmış ve Mülazım Kara Mehmet Efendi ile idari memurlar ve hâkim tarafından üç saat mütemadiyen tehdit ve baskı altında tutulmuştur. Buna rağmen fikrinde sebat eden seçmenlerin elinden oy pusulaları zorla alınıp, kendi istedikleri şekilde doldurulduktan sonra seçim sonlandırılmıştır¹³³. Görice seçim dairesine bağlı bütün köylerin muhtarlarına seçimden birkaç gün önce İttihat ve Terakki adaylarının isimlerini içeren pusulalar dağıtılmıştır. Jandarma binbaşısı refakatinde subaylar da İT adayı Süleyman Efendi ile birlikte köyleri dolaşarak, telkin ve tehditle seçmenleri korkutmuştur. Görice kazasının ikinci seçmenleri merkeze gelir gelmez, İT Kulübü'ne sevk edilmiştir. Burada mutasarrıf ile asker ve jandarma tarafından ortaya alınarak, memleketin menfaatinin İT'nin adaylarının seçilmesinde olduğu söylenmiş ve bu adaylara oy vereceklerine dair yemin ettirilmiştir¹³⁴. Ergiri'de ise seçimlerin İT aleyhine geliştiği anlaşıncı, mutasarrıf, Ergiri ikinci seçmenlerinin mazbatalarını fesh ederek, belediye reisini de azletmiştir¹³⁵. Kesendire'de de baskılara rağmen, 3 Rum ikinci seçmen seçildiği için halka emsali görülmedik tazyikte bulunulmuştur. Esasında halk oy kullanmak için asker refakatinde tehditle Poliros kasabasına getirilmiş, burada sokakların her köşesi Mülazım Agah ve Pertev Efendilerin maiyetindeki üçüncü tabur askerleri tarafından, adeta bir demir zincir ile kuşatılmıştır. Bu yüzden korkuya kapılan halk İT adaylarına oy vereceklerini vaat etmişlerdir¹³⁶. Selânik'e bağlı Kalkış'ta ikinci seçimler sırasında, seçim kanunundaki tüm açıklığa ve heyet-i teftişiyenin tüm

131 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

132 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 18.

133 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 18.

134 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 32.

135 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 34.

136 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 18.

ısrarına rağmen seçim, belediye dairesinde yapılmayıp, kaymakamın müdahalesi ve ısrarıyla kasabanın büyük bir meydanında, bütün memur ve zabıta önünde yapılmıştır. Üstelik seçim yeri de jandarmalarla çevrilmiştir. Ayrıca orada bulunan memurlar, ikinci seçmenlerin oy pusulalarını kendileri yazmak istemişlerdir¹³⁷.

Serfiçe'ye bağlı Alasonya ve Kayalar'da, yerel yöneticiler seçim sırasında papaz bulundurmamışlardır. Kayalar seçim şubesinde yerel idareciler, seçmenlere oldukça gaddar bir şekilde davranmış, tekme, dayak ve gayrimeşru yollarla seçmenlerin serbestçe oy kullanmasını engellemişlerdir. Bunun sonucunda papaz ve muhtarlar seçimden çekilmiştir. Fakat bu bölgede yerel idareciler bununla da kalmayarak, Rumların ekseriyeti kazanmaması için Türk çetelerinin ahaliyi tehdit etmesine izin vermiştir. Genellikle bu çetelere subaylar da iştirak etmiştir. Diğer taraftan bazı yerlerde de bu çetelerin vazifesini jandarmalar yapmıştır. Örneğin Kayalar kazasının bir şubesinde 2 Rum ikinci seçmenin seçilmesi beklendiği için jandarma yüzbaşısı seçimden hemen önce bu şubeye giderek, ahaliyi tehdit etmiş ve 33 hanede sebepsiz yere arama yapmıştır¹³⁸. Berat sancağına bağlı Avlonya'da, seçim öncesinde belediye dairesi asker tarafından kuşatılarak, seçmenlerden yalnız İttihat ve Terakki adaylarına oy vereceklerin içeriye girmesine müsaade edilmiştir. Asker baskısı sonucunda seçmenlerden birçoğu oy vermekten vazgeçmiştir¹³⁹.

Yerel idareciler, askerler ve jandarmaların dışında İT mensupları ve fedailerinin tehdit ve zor kullanarak gayrimüslimleri kendi adaylarına oy vermek mecburiyetinde bıraktıklarına yönelik iddialar da oldukça fazladır. Örneğin, İT mensupları yerel idareciler ile birlikte, seçimler sırasında ve sonrasında Bulgar seçmenlere karşı tehdit ve maddi, manevi tazyikte bulunmuştur¹⁴⁰. Yine Ustrumca'da İttihatçılar, kendi adaylarına oy verilmesi için gayrimüslim köylerinde seçmenler üzerinde yoğun baskı kurmuştur¹⁴¹. Bu nedenle Ustrumca'da ikinci derece seçimlerde, Rum ikinci seçmenler İT adaylarına oy vermeye mecbur olmuşlardır. Seçmenlerden sadece birisi, tehditlere boyun eğmeyerek kendi istediği şekilde oy kullanmış, fakat oy verdikten sonra İttihat ve Terakkililer tarafından darp edilerek kanlar içinde hapse götürülmüştür¹⁴².

¹³⁷ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 17, 18.

¹³⁸ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 28.

¹³⁹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 35.

¹⁴⁰ BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 14.

¹⁴¹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 14.

¹⁴² BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 18.

Langaza'da İT mensuplarından Y. Delahos gayrimüslimleri, eğer İT'nin adayına oy vermezler ise sadece geceleri değil gündüzleri de katledileceklerini söyleyerek, tehdit etmiştir¹⁴³. Serfiçe'ye bağlı Grebene kazasının Bigadiç köyünden Rüstem ve Abidin adlı meşhur İT fedaisi Mülazım Kemal Bey ile köyleri dolaşarak İttihatçıların adaylarına oy verilmesi için halkı tehdit etmişlerdir. Yine Grebene'de cinayetle suçlanan caniler, köyleri dolaşarak halkı tehdit etmiş ve İttihat ve Terakkili adaya oy vermelerini istemiştir. İddialara göre, gayrimüslimler üzerindeki baskı o denli artmıştır ki, Kayalar metropolit vekili İT mensuplarına yardım etmediği takdirde öldürülmekle tehdit edilmiştir. İslam ikinci seçmenlerin sayısının artırılması için yapılmadık yolsuzluk kalmamıştır¹⁴⁴. Rum seçmenlerin İT şubelerinde darbedilmesi ve bunun gibi kanuna aykırı olaylar nedeniyle zaman zaman Rum ve Bulgar rahipleri seçimleri protesto etmiştir. Rum seçmenler de aynı nedenle bazı yerlerde seçimlerden feragat etmek zorunda kalmıştır. Selânik'e bağlı Athanasios'da seçmenlerin çoğu İT'nin fedaileri tarafından tazyik, darp ve hapsedildikleri için 1/3'ü oy kullanamamıştır. Fakat bu şubede Rumlar ekseriyet olduklarından, yine de ikinci seçmen çıkarınca İT mensupları seçime müdahale etmiş, polis memuru ve fedaileri çağırmış, seçimin sonucunu adayları lehine çevirmiştir. Burada yapılan seçimin mazbataları katl ve tehdit edilen heyet-i teftişiyeye zorla imzalatırılmıştır¹⁴⁵.

İttihatçılar bir taraftan kendi adaylarına oy verilmesi konusunda baskı yaparken, etki edemedikleri yerlerde de seçim sonuçlarını aynı yöntemlerle değiştirmişlerdir. İttihatçılar Selânik gibi bazı seçim şubelerinde, gayrimüslim seçmenlerin oy vermesini engelleyerek bunların adına oy kullanmıştır. Kesendire'de de İT ve hükûmet memurlarının tehdit ve baskısına rağmen Rumlardan iki tane ikinci seçmen çıkarılmıştır. Fakat İttihatçılar kendi namzetlerinden olan iki kişiyi seçtirmiştir. Ustrumca'da muhalif seçmenler, üzerlerinde baskı kurulmuş olmasına rağmen ekseriyeti sağlamışlardır. Fakat oy sayımı sırasında hariçten oy karıştırılarak İT adayı kazandırılmıştır. Ayrıca İT, oy pusulalarının Türkçe'den başka bir lisanla yazılmasına izin vermeyerek seçim sonuçlarını etkilemiştir¹⁴⁶.

İT'ye yöneltilen bir suçlama da gayrimüslimlerin seçim propogandası yapmalarına izin vermediğine dairdir. Aslında seçim sırasında toplantıların sadece fırkaların

143 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 16.

144 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 28.

145 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 17.

146 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 17.

şubelerinde yapılabileceğine dair sıkıyönetim kararı varken, hükûmet asayişin korunması için yasaklanabileceği vurgusunu yaparak, açık yerlerde toplantılara müsaade edilmesini benimsemiştir¹⁴⁷. Böylece İttihatçıların açık alanda toplantılar yapmalarına izin verilirken, asayişin ihlali gerekçe gösterilerek, muhaliflerin toplantılarına engel olunmuştur. Nitekim Vodine’de konferans vermek isteyen eski milletvekillerinden Honeius ve Vlahof Efendilere izin verilmemiştir. Her ikisi de valiye başvurarak izin almışlar ise de kasabaya geldiklerinde bu kez çoğu sokak çocuklarından ibaret olup, İT tarafından kasten istasyona yerleştirilen 60 kişinin olay çıkarması üzerine konferans gerçekleşmemiştir. Buna rağmen olayın akabinde, İttihatçı Doktor Nazım Bey ve Paңcedoref Efendi Vodine’de serbestçe konferans vermiştir. Honeius Efendi Maviran’a da konferans için gitmiştir. Fakat İttihat ve Terakkililer hariç bütün halk onu beklediği hâlde, şehirde menfi anlamda bir heyecan geliştiği ileri sürülerek konferans yapılamamış ve Honeius Efendi saldırıya uğramıştır¹⁴⁸. Yerel idareler çeşitli fırkalara mensup gayrimüslimlerin toplanmasına bile izin vermez iken İttihatçılar askerî mızıka, polis ve jandarma ile mitingler yapmıştır¹⁴⁹.

Raporlarda iddia edildiğine göre, tüm bu suistimaller ve kanunsuz uygulamalarla Osmanlı Bulgar ve Rumları seçim hakkından mahrum edilmiştir. Sonuçta Selânik ve Manastır’da muhalif Rum ve Bulgar adayları milletvekili seçilememiş, gayrimüslim halk Meclis-i Mebûsân’da kendilerini temsil edecek vekil çıkaramamıştır.

Rumlar ve Bulgarlar bu iddialardan yola çıkarak 1912 seçimlerinin Meşrutiyet’in bir göstergesi olamayacağını ifade etmişlerdir. Seçimlerin gerçek vasfı, bir İslam ekseriyeti sağlamak ve Hristiyanları imha etmektir. Gerek Patrikhane gerek Eksarhhane oldukça detaylı hazırladıkları raporlarının sonunda, iddia ettikleri usulsüzlüklerin giderilmesini ve Rum ve Bulgarlara yapılan haksızlıkların bertaraf edilmesini istemiştir. Her iki raporun hazırlanma nedeni, seçimlerin hakkaniyet üzere gerçekleşmesi için, adil bir şekilde nisbî usule dayalı yeni bir seçim kanununun yapılması talebidir¹⁵⁰. Bunun için Patriklik raporun sonunda Selânik ve Manastır’da erkek nüfus ve mevcut sisteme göre seçmen sayılarını verdiği gibi orantısal olarak seçim sistemi uygulanması hâlinde seçmen sayılarının ne şekilde değişiklik göstereceğine dair bilgilere de yer vermiştir.

147 Demir, *age.*, s. 268.

148 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 16.

149 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 19.

150 BOA, A.AMD.MV, 99/10-8, 4; BOA, A.AMD.MV, 99/10-7, 19.

g. Seçim Sonuçları ve Nisbî Usul Verileri

Arkasında birçok şaibe bırakan 1912 seçimleri, İT'nin başarısıyla sonuçlanmış ve muhalefetsiz bir Meclis-i Mebûsân hedefine ulaşılmıştır. Aşağıda Rum Patrikliği'nin raporuna dayanarak Makedonya'da Selânik ve Manastır vilayetlerinde Türkler ve her etnik unsurun erkek nüfus, birinci ve ikinci seçmen sayıları tablo hâlinde verilmiştir. Patriklik verilen sayıların devletin resmî istatistiklerinden elde edildiğini sıkça vurgulamıştır.

Selânik Sancağı¹⁵¹

Erkek Nüfus	Birinci Seçmen Sayısı	İkinci Seçmen Sayısı
113.056 Türk	her biri için vasatı 586 zükur esas olmak üzere	193
98.806 Rum	" 1317 "	75
49.728 Bulgar	" 1663 "	34
4.908 Ulah	" 818 "	6
24.285 Musevî	" 1156 "	21
Toplam	290.783	329

İkinci seçmen çıkarılmıştır. Yukarıdaki sayılar basit çoğunluk sistemi içinde ve iktidarın seçim şubelerini oluşturma şekline göre elde edilmiştir. Rumlar nispet usulüne göre ve gayrikanuni yollara başvurulmadan yapılacak bir seçimde ne kadar ikinci seçmen çıkarılabileceğini de hesaplamıştır. Seçimin adil bir nisbete göre yapılması hâlinde;

Türkler	128
Rumlar	112
Bulgarlar	56
Ulahlar	6
Musevîler	27

olmak üzere yine toplam 329 ikinci seçmen çıkarılabilecekti. Fakat iddialarına göre seçim şubelerinin usulsüz düzenlenmesi, seçim kanunun eksikliklerinden faydalanılması ve seçmenler üzerinde baskı kurulması nedeniyle yeterli sayıda ikinci seçmen çıkarılamadığı için Selânik sancağında bir Rum milletvekili bile

151 BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

seçilememiştir¹⁵². Oysa 98.806 seçmene sahip olan Rumların, Kanûn-ı Esâsî'nin 65. maddesinde yer aldığı gibi, her 50.000 erkek nüfus için 1 milletvekili, ayrıca erkek nüfusun 50.000'den az veya çok olması hâlinde 25.000 kişiden 75.000 kişiye kadar yine 1 milletvekili çıkarma hakları vardı (madde 2)¹⁵³. Patriklik'in verdiği bilgiye göre, en düşük birinci seçmen sayısına sahip olmasına rağmen en fazla ikinci seçmeni Türkler çıkarmıştır¹⁵⁴. Bu rakamlara bağlı olarak Selânik'te 6 milletvekili çıkarılmış olup, bunların 1'i Musevî 3'ü Türk olmak üzere 4'ü İttihatçıların adaydır¹⁵⁵. Diğer iki milletvekilinin biri Rum diğeri Bulgar olup, her ikisi de bağımsız aday olarak seçilmiştir¹⁵⁶. Fakat Patriklik raporda, Selânik'ten hiç Rum aday seçilmediğini ifade etmektedir¹⁵⁷. Bu durumda seçilen Rum milletvekilinin Patriklik taraftarı olmadığı için kabullenilmediği düşünülebilir. Çünkü Manastır ve Serfiçe sancaklarında da benzer bir durum vardır. İttihatçı adaylardan birer Rum milletvekili seçilmiş¹⁵⁸ fakat bunlar Patriklikçe sahiplenilmemiştir.

Manastır Sancağı¹⁵⁹

Erkek Nüfus	Birinci Seçmen Sayısı	İkinci Seçmen Sayısı
53.390 Türk zükur	her biri için vasati 676 zükur esas olmak üzere	79
45.490 Rum	" 2394 "	19
84.058 Bulgar	" 1528 "	55
2.870 Ulah	---	---
4.438 Sırp	" 634 "	7
3.256 Musevî	" 1085 "	3
Toplam	193.502 6317	163

İkinci seçmen çıkarılmıştır. Fakat seçim usulsüzlükleri olmadan, nisbet-i adile ile yapılmış olsaydı¹⁶⁰;

¹⁵² BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

¹⁵³ *Düstur*, s. 18.

¹⁵⁴ BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

¹⁵⁵ Feroz Ahmad-Dankwart A. Rustow, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, 1976, s. 267; Demir, *age.*, s. 357; Özbozdağlı, *agm.*, s. 305.

¹⁵⁶ Ahmad-Rustow, *agm.*, s. 267; Demir, *age.*, s. 357; Özbozdağlı, *agm.*, s. 305.

¹⁵⁷ BOA, A.AMD.MV, 99/10-2, 15.

¹⁵⁸ Demir, *age.*, s. 285.

¹⁵⁹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 20.

¹⁶⁰ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 24.

Türkler	45
Rumlar	38
Bulgarlar	71
Ulahlar	2
Sırplar	4
Museviler	3

olmak üzere yine toplam 163 ikinci seçmen çıkarılabilecekti. Bu hesaplamaya göre çoğunluk sistemi ile yapılan seçimde her Sırp veya Türk oyu 4 Rum oyuna muadil olmuştur. Böylece 45.690'a ulaşan Rumlar bir milletvekili dahi çıkaramamıştır¹⁶¹. Yine en düşük birinci seçmen sayısına sahip olmasına rağmen en fazla ikinci seçmeni Türkler çıkarmıştır¹⁶². Manastır'da toplam 5 milletvekilinden 2'si Türk, 1 Rum ve 1'i Sırp olmak üzere 4'ü İttihatçı olup, 1 Arnavut da liberal olarak seçilmiştir. Hürriyet ve İtilaf Fırkası listelerinden aday olan Rum ve Bulgarlar ise seçilememiştir¹⁶³.

Serfiçe Sancağı¹⁶⁴

Erkek Nüfus	Birinci Seçmen Sayısı	İkinci Seçmen Sayısı
42.140 Türk	her biri için vasatı 593 zükur esas olmak üzere	71
69.321 Rum	" 1824 "	38
Toplam	111.461	109

İkinci seçmen çıkarılmıştır. İddiaya göre seçim adil bir nispet usulü ile yapılsaydı;

Türkler	41
Rumlar	68

olmak üzere yine 109 ikinci seçmen seçilecekti. Fakat iddiaya göre, yapılan yolsuzluklarla Türk ikinci seçmenler sayı olarak Rumların üzerine çıkarıldığı için sancağın nüfusunun 3/2'sine sahip Rumlar buradan da milletvekili çıkaramamıştır¹⁶⁵. Burada da en düşük birinci seçmen sayısına sahip olan Türkler en fazla ikinci

161 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 24.

162 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 20.

163 Özbozdağlı Trayan Nali Bey'i liberal olarak gösterirken, Demir İttihat ve Terakkili olarak göstermiştir. Bk. Özbozdağlı, agm., s. 307; Demir, age., s. 285.

164 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 25.

165 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 31.

seçmeni çıkaran gruptur¹⁶⁶. Serfiçe’de 1 bağımsız Rum ve 1 İttihatçı Türk aday olmak üzere 2 milletvekili seçilmiştir¹⁶⁷

Görice Sancağı¹⁶⁸

Erkek Nüfus	Birinci Seçmen Sayısı	İkinci Seçmen Sayısı
45.349 İslam	her biri için vasatı 677 zükur esas olmak üzere	67
47.227 Rum	" 3373 "	14
6.947 Bulgar	" 1389 "	5
Toplam 99.523		86

İkinci seçmen çıkarılmıştır. Basit çoğunluk yerine nüfusun oranına göre seçim yapılsa ve seçimlerde kanunsuz uygulamalar olmasaydı;

İslamlar	39
Rumlar	41
Bulgarlar	6

olmak üzere yine 86 ikinci seçmen çıkarılacaktı. Nüfusa oranla seçmenlerin belirlenmemesi nedeniyle 3373 Rum nüfusu bulunmasına rağmen bir Türk oyu 5 Rum oyuna ve 2 Bulgar oyuna eşit hale gelmiştir. Böylece Rum nüfus Müslüman nüfusun neredeyse 2000 kişi üstünde olduğu hâlde iki milletvekilinden birini dahi çıkaramamıştır. En düşük birinci seçmen sayısına sahip Türkler yine en fazla ikinci seçmeni çıkarmıştır¹⁶⁹. Ayrıca ikinci seçmenlerden hiçbiri Ulah olmadığı hâlde Görice’de 1 Türk ve 1 Ulah milletvekili seçilmiştir¹⁷⁰.

Ergiri Sancağı’nın toplam nüfusu ve birinci ve ikinci seçmen sayıları verilmemiş, bunun yerine Ergiri merkez kazada nüfus toplu verilmiştir. Buna göre;

¹⁶⁶ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 25.

¹⁶⁷ Ahmad-Rustow, agm., s. 266; Özbozdağı, agm., 307.

¹⁶⁸ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 31.

¹⁶⁹ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 31.

¹⁷⁰ BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 32. Özbozdağı Görice’den seçilenlerden eğilimi belli olmayan bir Arnavut’un ve İttihat ve Terakkili bir Ulah’ın milletvekili olduğunu ifade etmektedir. Ahmad-Rustow ise buradan seçilen Ulah Mişe Efendi’yi Slav olarak göstermiştir. Bk. Özbozdağı, agm., s. 307-308; Ahmad-Rustow, agm., s. 307.

Ergiri Sancağı¹⁷¹

Erkek Nüfus		Birinci Seçmen Sayısı	İkinci Seçmen Sayısı
İslam	10.037		23
Hristiyan	10.547		2
Toplam	20.584		25

İkinci seçmen çıkarılmıştır. Burada İslam nüfusa Arnavutların dâhil edildiği ve Hristiyan nüfusa da gayrimüslimlerin tamamının dahil edildiği anlaşılmaktadır. Sayılara göre İslam ve Hristiyan nüfus arasında çok cüzi bir fark bulunduğu hâlde ikinci seçmenlerin sayısı arasındaki fark oldukça fazladır. Bu durum İslam nüfusun daha fazla ikinci seçmen çıkarması için, seçim şubelerinin oluşturulmasında ve taksimatta seçim kanununun sınırlarının zorlandığını göstermektedir. Seçim sonucunda Ergiri Sancağı'nda 1'i Müslüman, 1'i de Hristiyan iki Arnavut HİF adayı olarak Meclis-i Mebûsân'a girmiştir¹⁷².

Siroz (Serez) Sancağı¹⁷³

Erkek Nüfus		Birinci Seçmen Sayısı	İkinci Seçmen Sayısı
76.964 Türk		her biri için vasatı 802 zükur esas olmak üzere	96
44.121 Rum	" 1161 "		38
67.522 Bulgar	" 1055 "		64
Toplam	188.607		198

İkinci seçmen çıkarılmıştır. Şayet nisbet-i adile ile seçim yapılmış olsaydı;

Türkler	81
Rumlar	66
Bulgarlar	71

İkinci seçmen çıkarılabilecekti. Fakat burada da bir hayli Rum nüfus olduğu hâlde bir milletvekili çıkarılamamıştır¹⁷⁴. Çünkü en düşük birinci seçmen sayısına sahip olmasına rağmen en fazla ikinci seçmeni Türkler çıkarmıştır¹⁷⁵. Serez'de 2'si Bulgar 2'si Türk olmak üzere 4 milletvekili çıkarılmış, bunlardan sadece 1

171 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 33.

172 Demir, *age.*, s. 288.

173 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 42.

174 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 43.

175 BOA, A.AMD.MV, 99/10-3, 42.

Türk milletvekili İttihatçıların listesinden diğer 3'ü de bağımsız olarak Meclis'e girmiştir¹⁷⁶.

Raporda Berat Sancağı için nüfus ve seçmen bilgileri verilmemiştir. Fakat Berat sancağında İttihatçı 2 milletvekilinin kazandığı, muhaliflerden ise milletvekili seçilen olmadığı bilinmektedir¹⁷⁷.

İT 'nin en düşük nüfusa sahip olduğu yerlerde bile, en fazla ikinci seçmeni çıkarması raporlarda seçim şubelerinin taksiminde usulsüzlük yapıldığı iddialarını doğrular niteliktedir. İT seçim şubelerinde yaptığı taksimatla Rum ve Bulgarların mümkün olduğu kadar az ikinci seçmen çıkarmasını sağlamıştır. Böylece seçimlerde Meclis-i Mebûsân'a sadece 6 muhalif milletvekili girebilmiştir ki bunların da 3'ü Türk, 3'ü de Arnavuttur¹⁷⁸. Buna karşılık muhalefet ile işbirliği yapmayarak, İttihatçıların listelerinden aday gösterilen Rumlar ve Bulgarlar Meclis'e girmiştir¹⁷⁹.

Rum ve Bulgarlar yukarıda verilen ayrıntılı dökümler ile hükûmetten yeni bir seçim kanunu yapılmasını istemişler ve seçimlerde usulsüzlük olduğuna dair de pek çok iddiada bulunmuşlardır. Bu talep ve şikayetleri gerek hükûmet ve gerek İT çeşitli yollarla cevaplamıştır. Öncelikle Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ şikâyetler üzerine seçimler hakkında tahkikat yapılması kararını vermiştir¹⁸⁰. Hükûmet gayrimüslimlerin milliyet ve unsurlar esası üzerine bina edilecek yeni bir seçim kanunu talebi karşısında konunun Meclis-i Vükelâ'da oldukça ayrıntılı bir şekilde görüşülmesi gerektiğini öne sürmüştür¹⁸¹.

Önemli itiraz konularından biri olan seçim esas defterlerinin yenilenmesine dair Meclis-i Vükelâ bir zabıtname yayınlayarak, açıklamalarda bulunmuştur. Zabıtnamede seçim kanununun 57. maddesinde esas defterlerinin her sene Mayıs ayının birinci günü saklandıkları yerlerden çıkarılması ve 58. maddede yeniden düzenlenmesinin yer aldığı ifade edilmiştir. Bu düzenlemelerin gerekçesi olarak, bir senelik sürede seçmenlerin seçmenlik şartlarını halen karşılayıp karşılamadıkları,

176 Demir, *age.*, s. 357. Ahmad-Rustow 4 milletvekilinden 2 Slav'ın, 1 Türk'ün ve 1 Rum'un bağımsız olarak seçimi kazandıklarını ifade etmiştir. Özbozdağlı ise seçilen iki Bulgar milletvekilini de İttihatçı olarak göstermiştir. Bk. Ahmad-Rustow, *agm.*, s. 267; Özbozdağlı, *agm.*, s. 306.

177 Demir, *age.*, s. 356. Ayrıca Makedonya'nın kazalarında elde edilen seçim sonuçları için bk. Özbozdağlı, *agm.*, s. 309.

178 Demir, *age.*, s. 289.

179 Demir, *age.*, s. 212

180 BOA, A.AMD.MV, 99/10, 10.

181 BOA, A.AMD.MV, 99/10, 10.

ölenlerin düşülmesi ve yaşını tamamlayarak seçmenlik hakkına sahip olanların eklenmesi gerektiği gösterilmiştir¹⁸². Fakat defterler düzenlenirken gayrimüslim seçmenlerin bir kısmının yazılmadığı şikayetinin yanı sıra itirazın bir kısmı da kanunun 81. maddesinde; Meclis'in vaktinden önce dağıtılması hâlinde, o sene için esas defterlerinin tashihinin gerekmediği ve düzenlenmiş olduğunun kabul edilmesi hükmünden kaynaklanmaktadır¹⁸³. Meclis-i Vükelâ ise 1908 seçimlerinden sonra her sene defterlerin tashih edilmediğini ileri sürerek, seçimin yeniden düzenlenecek esas defterlerine göre yapılması gerektiğine karar vermiştir¹⁸⁴. Böylece hükûmet en çok şikayet edilen konulardan biri olan esas defterlerinin yeniden düzenlenmesini, haklı olarak üç buçuk senedir her yıl yapılması gereken düzenlemelerin ihmal edilmesine bağlamıştır.

Rum ve Bulgarların en çok şikâyet ettiği ikinci konu olan seçim şubelerinin düzenlenmesi hakkında da hükûmet Manastır Rum Metropoliti'nin Dahiliye Nezaretine yaptığı bir şikayet üzerine cevap vermiştir. Metropolitin Manastır'da Hristiyan nüfusun Müslüman nüfusa kıyasla üç misli fazla olduğu hâlde, Müslümanların daha fazla ikinci seçmen çıkardıkları iddiasına, kazaların seçim şubelerine taksiminin henüz tamamlanmadığı gibi geçiştirici bir cevap vermiştir. Ayrıca merkez kazada Müslüman ikinci seçmenlerin gayrimüslim seçmenlerden 4-5 kişi eksik olduğunu da örnek olarak göstermiştir¹⁸⁵. Önemli bir ayrıntı Dahiliye Nezaretinin, şubelerin oluşturulmasında Müslümanlık veya Hristiyanlığın dikkate alınmadığını belirtmesidir. Seçim şubelerinin birinci seçmenlerin sayısına göre de değil, birbirine yakın olup olmadıklarına göre tespit edildiğini iddia etmiştir¹⁸⁶. Ancak Rum ve Bulgarların bu konudaki şikayetlerinden biri, zaten köylerin uzaklıklarının dikkate alınmadığına dairdir ve hükûmet bunun aksini iddia etmektedir.

Rum metropolitinin diğer bir iddiası seçime ait cetvellerin asılmasından sonra seçmenlere itiraz için yeterli sürenin tanınmadığı hakkındadır. Bunu Dahiliye Nezareti, sürenin Meclis-i Vükelâ tarafından 15 günden 8 güne indirildiği ve sürenin kısaltıldığını da heyet-i teftişiyeye bildirerek vazifesini yerine getirdiği şeklinde

182 *Düstur*, s. 32-33.

183 *Düstur*, s. 37.

184 "İntihâbât Etrafında: Meclis-i Vükelâ Zabıtnâmesi", *İkdam*, 22 Şubat 1912.

185 BOA, Dahiliye Siyasi Kısım (DH.SYS), 83-1/2-21, 4; Özer Özbozdağlı, *İttihat ve Terakki ve Makedonya Sorunu 1908-1912*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat 2016, s. 66

186 BOA, DH.SYS, 83-1/2-21, 4

cevaplamıştır. Bu nedenle itiraz süresi içinde, şahsen gelerek heyet-i teftişiyeye müracaat etmeyen kişilerin itirazlarının kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir¹⁸⁷. Aslında bu konudaki iddiaların bir kısmı, itiraz süresinin 8 güne indirilmiş olması ile ilgili olmayıp, yerelde listelerin geç asılmış ve halka duyurulmamış olmasına dairdir.

Ayrıca hükûmetin üzerinde durduğu bir konu da siyasi hakların metropolitlere değil, kişilerin kendilerine ait olduğudur. Bu nedenle metropolitlerin şahıslar adına şikayette bulunarak seçimlere müdahale etmelerinin kanuna uygun olmadığı ifade edilmiştir¹⁸⁸. Hükûmet seçim kanununa aykırı davranıldığını iddia eden şahsın kanuni yollara başvurabileceğini beyan etmiştir¹⁸⁹.

İddialara verilen bu genel cevaplar dışında, münferid vakalar karşısında hükûmetin incelemelerde bulunduğu gözlenmektedir. Örneğin, Manastır'da bir Ulah çetecinin askerlerle birlikte devriye gezerek, Rum adaylara karşı İttihatçı adayların desteklenmesi için propaganda yaptığı yabancı ajanslarda haber yapılınca, Manastır Vilayeti soruşturma başlatmış ve olayın asılsız olduğu anlaşılmıştır. Yine Manastır'da bir mülazımın fedailerle birlikte Hristiyan köylerini dolaşarak Müslüman seçmenlere oy vermeleri için baskı yaptığı iddiası üzerine, valilik tahkikat yapmış ve bahsedilen mülazımın resmî işler için bölgede olduğu açıklanmıştır¹⁹⁰. Pirlepe'de propoganda yapmakta olan Bidayet Mahkemesi savcı yardımcısı olan kişinin tayin edildiği Karaferye'de bulunması gerektiği, aksi takdirde istifa etmiş kabul edileceği yönünde karar verilmiştir¹⁹¹.

İT ise *Tanin* gazetesi aracılığıyla, yapılan itirazların bazılarına genel cevaplar vermiştir. Rumların seçmenlerin bir kısmının esas defterlerine yazılmadığı iddiasına, bu şikâyetlerde haklı olup olmadıklarının tetkik edilmesi gerektiği ve eğer herhangi bir yanlışlık var ise düzeltilmesinin zorunlu olduğu cevabı verilmiştir. Seçme hakkına sahip olan her Osmanlı'nın esas defterine kaydedilmesinin bir hak olduğunu kabul eden İttihatçılar, her fırkanın kendi adaylarını seçtirmeye çalışmasının da bir hak olduğunu ve bu nedenle Rumların "... Bize az ikinci müntehab verdiler..." gibi bir şikayette bulunmamaları gerektiğini iddia etmişlerdir¹⁹². İT bu açıklama

187 BOA, DH.SYS, 83-1/2-21, 4; Özbozdağlı, *agt.*, s. 66

188 Aynı belge; Özbozdağlı, *agt.*, s. 66.

189 BOA, A.AMD.MV, 99/10, 10.

190 Özbozdağlı, *agt.*, s. 65-66.

191 BOA, DH.SYS, 83-1/2-26, 13.

192 "Siyasiyât: İttihad ve Terakki ve Rumlar", *Tanin*, 23 Mart 1912.

ile az ikinci seçmen çıkarmalarını esas defterlerine kaydedilmediklerine değil kendi adaylarını seçtiremediklerine bağlamaktadır. Seçim kanununun ekalliyetin hukukunu muhafaza etmediği iddialarına da Meclis'i işaret ederek, yeni bir kanun teklifinde bulunabilecekleri cevabını vermiştir. Ancak mevcut seçim sisteminde bir haksızlık var ise bunun kanunda olduğunu ve o kanundan istifade eden fırkanın haksız olmadığını ileri sürmüştür. Böylece İT az ikinci seçmen çıkarılmasına dair eleştirileri, kanundaki eksikliğin suçunun seçimi kazanan İT'de olmadığı şeklinde cevaplamıştır. İttihatçılar, Rumların başarısızlıklarında kendi siyasi tercihlerinin önemli olduğunu iddia etmişlerdir. Nitekim hedefledikleri milletvekili sayısına ulaşamamalarını, Rumların düşünmeden HİF ile ittifak yapmalarının bir cezası olarak görmüşlerdir. Çünkü 1908 seçimlerinde çoğunluğu sağlayamadıkları yerlerde İT'nin oyları ile milletvekili çıkarmışlardır. Bu seçimlerde çıkaramadıkları milletvekilleri için İT'yi suçlamak yerine, HİF'den talep etmeleri gerektiğini iddia etmişlerdir¹⁹³. Gerçekten de Rum adayların Meclis'e girememelerinde İT'nin desteğinden mahrum olmasının etkisi vardır. Fakat yine de bu desteğin çekilmesi Meclis'e muhalif altı milletvekilinin seçilebilmiş olmasını açıklamaya yetmez.

Sonuç

Makedonya'nın önemli iki vilayeti olan Selânik ve Manastır'da 1912 seçimleri gergin bir ortamda yapılmıştır. Rum ve Bulgarların en büyük muhalif fırka olan HİF ile seçim ittifakı yapması ve fırkanın kışkırtıcı propagandaları büyük bir mücadeleyi başlatmıştır. İktidarı kaybetmek istemeyen İT, muhalefetsiz bir Meclis için çaba gösterirken, gayrimüslimler de dahil oldukları ittifaklarla her yerde olduğu gibi Selânik ve Manastır'da da daha fazla milletvekili çıkarmayı hedeflemiştir. Kıyasıya mücadele edilen seçimlerde İT sonuca ulaşmak için devletin bütün imkânlarını kullanmıştır. Yerel idareciler, subaylar ve jandarmalar birer İT üyesi gibi davranmıştır. Ülke içinde özellikle de Selânik ve Manastır'da gelişmiş bir örgüt ağına sahip olan İT gerek seçim öncesinde idari düzenlemeler yaparak gerek seçim sırasında kanunun eksikliklerinden faydalanarak istediğini elde etmiştir. İT, seçim galibiyetinin kanunlara uymamaktan kaynaklanmadığını ileri sürmüş ve kanunun eksiklikleri nedeniyle kendisinin sorumlu tutulamayacağını iddia etmiştir. Ancak valilerin ve diğer devlet görevlilerinin seçim öncesi değiştirilmesi gibi kritik öneme sahip düzenlemeler, kanuna aykırı olmamakla birlikte, kanunların kendi menfaatlerine uygun şekilde kullanılması anlamını taşımaktadır. Benzer şekilde esas defterlerinin yeniden düzenlenmesi gerçekten de kanunî bir zorunluluktur fakat

193 *Aynı gazete.*

seçmenlerin bir kısmının yazılmaması kanunların dışındadır. Aynı şekilde seçmen kayıtları yapılırken, vergi ödenmiş olması seçmen olabilme kriterlerindendir. Fakat 1908 seçiminde bu usul uygulanmamıştır. Ayrıca esas defterlerinin düzenlenmesi sırasında taşrada kişinin vergi ödeyip ödemediği seçmen listelerini belirleyen muhtarlar ve yörenin ileri gelenlerinin bilebileceği şeyler değildir. Taşrada bu bilginin ne şekilde elde edilebileceğine yönelik seçim kanunda boşluk mevcuttur. Usulün uygulanması kanunsuz olmamakla birlikte iyi niyetli bir tavır olmasa gerektir.

Diğer taraftan her ne kadar İT kanunlara uygun hareket edildiğini iddia ediyorsa da seçimlerde kanunların dışına çıkarak şiddet ve baskı yolunun kullanıldığı açıktır. Rum ve Bulgarların, gerek yerel idarecilerin gerek İT mensuplarının şiddet, tehdit ve baskı yolunu kullandığına dair verdikleri örnekleri tamamen doğru kabul etmek hatalı bir bakış açısı olabilir. Çünkü iddialar değerlendirilirken, Rum ve Bulgarların İT'ye muhalif oldukları ve olayları mübalağalı bir şekilde anlatabilecekleri gözden uzak tutulmamalıdır. Bununla birlikte seçimlerin ülkenin genelinde “sopalı seçimler” olarak adlandırılması, bu yolun Selânik ve Manastır'da da kullanıldığına işaret etmektedir.

Rum ve Bulgarların hazırladıkları raporlar ve verilen örnekler İT'nin seçimlerde ne tür bir taktik uyguladığını göstermektedir. İttihatçıların önem verdikleri Selânik ve Manastır'da ince ve detaylı çalışmalar yaptıkları anlaşılmaktadır. Esas defterlerine eksik kaydederek öncelikle birinci seçmen sayısını düşürmüş, daha az Rum ve Bulgar ikinci seçmen çıkarılması için de seçim şubelerini yeniden düzenlemiştir. Bunun için Müslüman nüfusun yoğun olduğu mahalleler veya köyler gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadığı mahalle veya köylere bağlanarak gayrimüslimlerin oyları işlevsiz kılınmıştır. Ya da gayrimüslimlerin yoğun olduğu yerler, parçalanarak Müslüman nüfusun içinde kaybolmaları hedeflenmiştir. Esasında bu taktik ülkenin diğer yerlerinde de uygulanmıştır. Nitekim Meclis'e sadece Selânik ve Manastır'dan değil diğer sancaklardan da muhalif Rum ve Bulgarların hatta muhalif Türklerin de girememesi İT'nin detaylı çalışma yaptığının ve başarılı olduğunun kanıtıdır.

Rum ve Bulgarların şikâyetlerinin asıl amacı, milliyete ve ırka dayalı yeni bir seçim sistemi getirilmesidir. Osmanlı Devleti 1876'dan beri basit çoğunluğa dayanan bir seçim sistemini kullanmaktadır. Sancakların temel alındığı bu sistemde gayrimüslimler hiçbir sancakta çoğunluğu sağlayamadıkları için bekledikleri oranda millet-

vekili çıkaramamışlardır. Bu nedenle her etnik unsurun nüfusuna oranla milletvekili çıkarmasını sağlamak istemişlerdir. Fakat gayrimüslimlerle derin ayrışmanın yaşandığı sırada İT'nin bu seçim usulünü kabul etmesi mümkün değildir. Ayrıca yeni bir seçim kanunu yapılmasına zaman kalmamış ve Balkan Savaşları ile Selânik ve Manastır zaten kaybedilmiştir.

1912 seçimleri İT ve Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Meclis-i Mebûsân'a muhaliflerin temsilcilerinin girememesi, İT iktidarının seçimle değiştirilemeyeceği sonucunu doğurmuştur. Bu durum Rum ve Bulgarların savaş yoluyla Makedonya'yı ele geçirme düşüncesini hızlandırmıştır. Diğer taraftan seçimlerde şiddete başvurulması ve seçimlerde askerin aktif rol alması muhalif subaylar üzerinde etkili olmuş ve Halâskâr Zâbitân Grubu'nun subayların siyasete karışmaması düşüncesini pekiştirmiştir. Diğer taraftan 1912 seçimleri Manastır'da muhalif subayların dağa çıkması, Arnavut isyanı ve Halâskâr Zâbitân Grubu'nun faaliyete geçmesine neden olmuş ve olaylar üzerindeki kontrolünü kaybeden İT hükûmeti iktidardan düşmüştür.

Değerlendirme

Bu makale en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim

belleten@ttk.gov.tr

Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazarlar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Lisans

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.

Review

This article has been reviewed by at least two reviewers using a double blind peer review model. A similarity check was performed to confirm that it was free of plagiarism.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the works referred are mentioned in the bibliography.

Complaints

belleten@ttk.gov.tr

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the manuscript was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)
Sadaret Amedî Meclis-i Vükelâ (A.AMD.MV), 99/10-2, 14, 15, 16, 17, 18, 19
99/10-3, 20, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 42, 43
99/10-7, 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19
99/10-8, 1, 2, 3, 4
99/10-9, 1
Dahiliye Siyasi Kısım (DH.SYS), 83-1/2-21, 4
83-1/2-26, 13
83-1/2-44, 8

Sürelî Yayın

“İttihad ve Terakki Cemiyeti Murahhasları Rum Patrikhanesi'nde”, *İkdâm*, 30 Ocak 1912, s. 2.
“İttihad ve Terakki Fırkası ve Rum Patrikhanesi”, *ikdâm*, 30 Ocak 1912, s. 3.
“İntihâbât Etrafında: Rumlar ile Müzâkerât”, *İkdâm*, 4 Şubat 1912, s. 3
“İntihâbât Etrafında: Rumlarla Bulgarlar”, *İkdâm*, 9 Şubat 1912, s. 4.
“İntihâbât Etrafında: Meclis-i Vükelâ Zabıtnâmesi”, *İkdâm*, 22 Şubat 1912, s. 3.
“İntihâbât Etrafından: Selanik'te Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve Rum ve Bulgarlar”, *İktihâm*, 26 Şubat 1912, s.3.
“İntihâbât Etrafında: Manastır'da Muhlifler”, *İktihâm*, 29 Şubat 1912, s. 3.
“Müşterek Bir Maksada Doğru”, *Tanin*, 16 Ocak 1912, s. 2.
“Hürriyet ve İtilaf ve Rum Mebusları”, *Tanin*, 13 Ocak 1912, s. 3.
“Kaç Rum İntihâb Olunacak”, *Tanin*, 21 Ocak 1912, s. 3.
“Valilerde Tebeddülât”, *Tanin*, 30 Ocak 1912, s. 1.
“Siyasiyât: İttihad ve Terakki ve Rumlar”, *Tanin*, 23 Mart 1912, s. 1.
“İntihâbât Etrafında: Rumlar ve Bulgarlar”, *Teminât*, 9 Şubat 1912, s. 3.
“İntihâbât Etrafında: İttihad ve Terakki ve Bulgar Unsuru”, *Teminât*, 9 Şubat 1912, s. 2.
“İntihâbât Etrafında: Manastır'da”, *Teminât*, 20 Mart 1912, s. 3.

“Valiler ve İntihâbât”, *Teminât*, 22 Mart 1912, s. 1.

Kaynak, Araştırma ve İnceleme Eserler

Adanır, Fikret, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Kasım 2001.

Ahmad, Feroz-Dankwart A. Rustow, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, 1976, s. 245-284.

Akşın, Sina, *31 Mart Olayı*, İmge Kitapevi, Ankara Ocak 2009.

Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası: II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, Dergah Yayınları, İstanbul Mayıs 2020

Demir, Fevzi, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri: 1908-1914*, İmge Kitabevi, Ankara Haziran 2007.

Düstur, Tertib-i Sâni, C I, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul 1329.

Eraslan, Cezmi-Olgun, Kenan, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul Ekim 2006.

Gelmez, Adnan, *Türk Siyasi Hayatında 1912 Meclis-i Mebusân Seçimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

Güneş, İhsan, “1912 Seçimleri ve Eskişehir’de Meydana Gelen Olaylar”, *Belleten*, C 56/S. 216, 1992, s. 459-482.

Hacısalihoğlu, Mehmet, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 2008.

Hanioğlu, Şükrü, *Preparation For A Revolution: Young Turks 1902-1908*, Oxford University Press, Oxford Kasım 2001.

Kili, Suna-Gözübüyük, A. Şeref, *Türk Anayasa Metinleri 1839-1980*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

Olgun, Kenan, *1908-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihindeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008.

Olgun, Kenan, “II. Meşrutiyet Dönemi Seçim Sistemi ve 1912 Seçimlerinde İzmit Sancağı'nda Uygulanışı”, *Tarih Dergisi*, S. 39, 2004, s. 139-154.

Olgun, Kenan, “Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 28/S. 82, Mart 2012, s. 1-24.

Özbozdağlı, Özer, “Selanik, Manastır ve Kosova Vilayetlerinde 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C 11/S. 2, Kış 2016, s. 283-315.

Özbozdağı, Özer, *İttihat ve Terakki ve Makedonya Sorunu 1908-1912*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat 2016.
Sancaktar, Fatih Mehmet, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Anayasa, Seçim ve Meclis Tecrübesi (1876-1923)*, Ötüken, İstanbul 2021.

